

הסנגוריה הצבאית

דין-וחשבון דו-שנתי

2018-2017

תוכן עניינים

3	תקציר
6	ברכת הפצ"ר
7	דבר הסצ"ר
8	פרק ראשון - נתונים ותיקים מרכזיים
8	1-1 נתוני הייצוג
8	1-2 נתונים אודות ייעוץ משפטי בחקירה
10	1-3 - העיסוק בתיקים מבצעיים
12	1-4 - סקירת תיקים בולטים
12	זיכויים
15	רישום פלילי
19	ענישה
23	1-5 - הנגשת הסנגוריה הצבאית לציבור
24	פרק שני - הכובע הציבורי
24	2-1 חיפוש במכשירי טלפון סלולאריים
25	חיפוש במכשיר סלולארי על יסוד הסכמת הנחקר
26	אופן הוצאת צווי חיפוש במכשירים סלולאריים
28	2-2 "הסדרים מותנים" ו"הסדרי הקפאה"
28	הסדרים מותנים בתיקי מצ"ח
31	הסדרי הקפאה בעניינם של נעדרים מהשירות שלא ברשות
34	2-3 - שיקום
34	תסקירי מבחן
35	בית דין משלב
36	עבודות צבאיות
39	צדק מאחה
40	ליווי וגורמי תמך
40	ימי עיון בנושא שיקום
41	סטייה ממתחם העונש בשל שיקולי שיקום
42	2-4 - מעצרים
42	קיצור תקופת המעצר הראשוני
43	מעצרים בעבירות סמים
45	שחרור ממעצר לצורך הליכי גמילה
46	ערר מעצר לבית המשפט העליון

47	2-5 - כליאה
47	פיקוח על תנאי הכליאה ושיפורם
48	"נווה צדק"
49	עתירות אסיר
51	הוועדה לעיון בעונש
52	פנייה לייסוד ערכאת ערעור על החלטות הוועדה
53	פנייה לפרסום החלטות הוועדה לעיון בעונש
53	צמצום היקף המחבוש
55	2-6 - רישום פלילי, תקנת השבים וחנינה
56	הקלות לחיילים לרגל שנת ה-70 למדינה
56	הקלה בתיקי העדרות מן השירות ("עריקים")
57	מחיקת רישום פלילי "אזרחי" ("ועדת קח"ר")
58	2-7 - הגנה על זכויות נחקרים
58	תלונות לחקירה ליחידות פנים
59	2-8 - יוזמות נוספות
59	מדיניות התביעה בתיקי תעבורה
60	תיקון פקודת הסמים המסוכנים - "רפורמת הקאנביס"
60	הצעות חוק לתיקון חוק השיפוט הצבאי
63	פרק שלישי - סיכום ומבט לעתיד

תקציר

הסנגוריה הצבאית היא גוף ייחודי בעל שני תפקידים מרכזיים. תפקידה העיקרי של הסנגוריה הצבאית הוא מתן ייצוג משפטי לכלל חיילי צה"ל הנחשדים והמואשמים בביצוע עבירות במסגרת שירותם הצבאי. בנוסף, לסנגוריה הצבאית תפקיד ציבורי, בקידום ההגנה על זכויותיהם של חיילים במשפט הפלילי-צבאי באמצעות קידום יוזמות ועבודות מטה, העלאת טיעונים עקרוניים, הצטרפות להליכים משפטיים חשובים, הגשת עתירות לבג"ץ ועוד. שני הכובעים של הסנגוריה הצבאית משלימים זה את זה ומאפשרים מתן ייצוג ושירות מיטביים לכל חייל הנדרש לכך.

דו"ח דו-שנתי זה יסקור את עשייתה של הסנגוריה הצבאית במהלך השנים 2017 ו-2018. חלקו הראשון יסקור חלק קטן מהתיקים שהסנגוריה הצבאית יצגה בהם. מטבע הדברים, ובשים לב לאלפי החיילים שאותם מייצגת הסנגוריה הצבאית מדי שנה, נביא רק טעימה מאותם התיקים. במקרים רבים אחרים שקצרה היריעה מלהביאם בדו"ח, הובילה הסנגוריה הצבאית לביטול כתבי אישום, להקלה בעונש, לזיכויים ולצמצום השלכות ההרשעה על חיי הלקוחות.

הדו"ח יציג גם את פועלה של הסנגוריה הצבאית בכובעה הציבורי כמגנה על זכויות החיילים בהליכים משפטיים-צבאיים באופן מוסדי וכגוף המבקש להביא לשיפור מתמיד בהיבט זה. במסגרת זו יוצגו פניות מרכזיות של הסנגוריה הצבאית, עבודות מטה ויוזמות אחרות, שנועדו לשיפור זכויות החיילים בהקשרים הפליליים-הצבאיים.

בשנים 2017 ו-2018 שמה הסנגוריה הצבאית דגש על היבטי השיקום בהליך הפלילי ועל מיתון ההשלכות הנובעות מההליך.

במרוצת השנתיים החולפות חלו תמורות משמעותיות במספר תחומים שבהם הסנגוריה הצבאית פעלה. כך, פעלה הסנגוריה הצבאית לקידום הכנסת כלי של "תסקירי עונש", שלא היה בנמצא בהליך הפלילי הצבאי. מדובר בכלי מרכזי לבחינה מעמיקה של נסיבות הנאשם, השפעת ההליך והעונש עליו ועל משפחתו ועל סיכויי שיקומו. התקווה היא שמימושו של מהלך זה יגלם יתרונות רבים לנאשמים.

בנוסף, המשיכה הסנגוריה הצבאית לפעול להגברת השימוש בעונש של עבודה צבאית (מעין עבודות שירות) חלף מאסר בפועל. הסנגוריה הצבאית העלתה טיעונים נגד ענישה בכליאה ממשית בפני בתי הדין, בין היתר תוך הפנייה לדו"ח הוועדה הציבורית לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים ("דו"ח דורנר"). במקביל פנתה הסנגוריה בעניין לרשויות הצבא כדי לשכנע בהצדקה בכך שהתביעה תעתור בסוגים רבים של עבירות לענישה במסגרת עבודה צבאית בלבד, כתחליף למאסר בכליאה ממשית.

הסנגוריה הצבאית פועלת בשיתוף פעולה עם גורמי תמך ונעזרת ב"מנטורים" וב"אחים בוגרים", אשר מוצמדים לחיילים-נאשמים לאורך ההליך הפלילי ותוך שהם מספקים להם תמיכה, הדרכה וליווי.

הסנגוריה הצבאית פעלה בשנתיים האחרונות במספר מישורים הנוגעים לצמצום השלכות הרישום הפלילי שנלווה להליך המשפטי. לרישום הפלילי השלכות שממשיכות ללוות את החייל לעיתים שנים רבות לאחר סיום ההליך הפלילי ושעלולות לפגוע בהשתלבותו בחיים האזרחיים. הסנגוריה הצבאית פעלה למתן השלכות אלה, הן בעתירות בתיקים פרטניים והן בפניות עקרוניות. בין היתר, פנתה הסנגוריה הצבאית לרשויות הצבא על מנת שיימחקו רישומים פליליים של מי ששיפר את דרכיו לרגל שנת ה-70 לעצמאות מדינת ישראל. עוד ביקשה הסנגוריה לקדם מחיקת רישום פלילי של חיילים שנשפטו בהיות קטינים והצליחו להשתלב בשירות הצבאי. פניות אלה נשאו פרי, כפי שיפורט בדו"ח.

במהלך השנים 2017 ו-2018 שמה הסנגוריה דגש על שיפור תנאי הכליאה של החיילים. הסנגוריה ערכה ביקורות בבסיסי הכליאה הצבאיים ופנתה לגורמים הרלוונטיים על מנת לוודא שהליקויים יתוקנו. הסנגוריה פנתה גם במטרה לוודא כי תנאי הכליאה במתקן הכליאה העתידי של צה"ל, "נווה צדק", יהיו הולמים. גם פנייה זו הובילה לשינוי לטובה של התנאים שיהיה לחיילים שיוחזקו במתקן הכליאה.

הסנגוריה הצבאית המשיכה בשנתיים האחרונות לתקוף את אופן החיפוש הגורף של מצ"ח במכשירים סולאריים. בפסק דין שניתן בשנת 2016 קיבל בית הדין הצבאי לערעורים את עמדת הסנגוריה הצבאית, כי ככלל אין די בהבעת הסכמה מצד הנחקר לשם ביצוע חיפוש במעבדה, ולשם עריכת חיפוש חודרני זה על מצ"ח להקדים ולהצטייד בצו שיפוטי. במהלך שנת 2017 דחה בית המשפט העליון בקשת רשות ערעור שהגישה התביעה הצבאית על פסיקה זו של בית הדין הצבאי לערעורים.

כבשנים קודמות, הסנגוריה הצבאית שמה דגש על תחום המעצרים, אשר לעיתים קרובות גוזר את גורלו של ההליך הפלילי. במסגרת זו פעלה הסנגוריה לקצר את תקופת המעצר הראשונית של מי שנעדר מהשירות שלא ברשות, לצמצם את עילות המעצר בעבירות סמים ולשחרר ממעצר חיילים לצרכי שיקום.

הסנגוריה הצבאית פעלה בשנתיים האחרונות לחזק את ההגנה על זכויות נחקרים ולצמצם את הפגיעה בהם. הסנגוריה פועלת הן במקרים פרטניים והן באופן מערכתי להציף פגיעה בזכויות. פירטנו בדו"ח זה חלק מאותם מקרים.

הסנגוריה הצבאית החלה בשנת 2018 להפיץ, מדי חודש בחודשו, ניוזלטר ("חומת מגן") לאנשי המילואים של המחלקה ולגורמים נוספים, ובו עדכונים שוטפים על תיקים, הלכות, חידושים ויוזמות. הניוזלטר - כך תקוותנו - יסייע לסנגוריה הצבאית לשמור על קשר עם אנשי המילואים ולגורמים נוספים, ויספק להם באופן שוטף עדכונים בפסיקה צבאית

רלוונטיות ובעיקר פעולותיה של הסנגוריה הצבאית. הוא נועד לשמור על הרמה הגבוהה של ההגנה המשפטית שאותה מספקת הסנגוריה הצבאית ללקוחותיה.

בראיתנו, לסנגוריה הצבאית הייתה תרומה מהותית לשינויים משמעותיים שעבירה מערכת האכיפה הצבאית בשנים 2017-2018, כשלמרבית השינויים קדמו פניות עקרוניות מטעם הסנגוריה הצבאית. **הסנגוריה הצבאית גאה להיות בחוד החנית לקידום שינויים בדין הצבאי והכללי ומזמינה אתכם לקרוא את הדו"ח ולהתרשם מעיקרי עשייתה בשנה החולפת.**

ברכת הפצ"ר

דין וחשבון זה מבטא את עשייתה הענפה והברוכה של הסנגוריה הצבאית לאורך שנתיים. תקופה בה התרחשו שינויים משמעותיים במשפט הפלילי בצה"ל.

מיום היווסדו של צה"ל פועלת בו, במסגרת הפרקליטות הצבאית, סנגוריה צבאית. הדבר מאפשר לכל קצין, נגד וחייל הזקוק לכך, ייעוץ וייצוג ברמה הגבוהה ביותר וללא תשלום. אין כמובן להקל ראש באפשרות זו. הדבר מבטא הבנה עמוקה, כי גם כאשר חייל חשוד בדבר עבירה, חשוב לשמור על זכויותיו ולספק לו הגנה מקצועית ומסורה.

ואכן בפועל, מרביתם של החיילים שעמדו לדין בבתי הדין הצבאיים בתקופה אליה מתייחס הדו"ח, יוצגו על ידי קציני הסנגוריה הצבאית. הם זכו לייצוג איכותי על ידי קצינים חרוצים וזמינים, המודעים לחשיבות שליחותם ועושים לילות כימים למימושה.

עיון במסמך זה מלמד הן על תיקים מרכזיים שטופלו על ידי הסנגוריה הצבאית והן על עשייתה החשובה לקידום זכויות חיילים בשורה של יוזמות, המשתרעות על היבטים שונים של אכיפת הדין בצה"ל. הסנגוריה פעלה בהצלחה לאיתור והצבעה על פערים ואתגרים במצב הקיים, ותרמה באופן משמעותי לבחינה מקיפה של סוגיות מהותיות ולשינויים רבים.

הערכתי נתונה לכל הסנגורים הצבאיים, בסדיר ובמילואים, אשר עומדים מאחורי הפעילות הענפה שעיקריה מתוארים בדו"ח זה. הערכה ותודה לסגור הצבאי הראשי, אל"ם רן כהן, המנצח על המלאכה. סנגוריה צבאית עצמאית, איתנה ופעילה היא מקור גאווה לפרקליטות הצבאית ולצה"ל כולו. אתגרים רבים עוד מונחים לפתחה של הסנגוריה הצבאית, ובטוחני כי תעמוד בהם בהצלחה רבה.

אלוף	שרון	אפק
הפרקליט	הצבאי	הראשי

דבר הסצ"ר

אני מתכבד להניח לפניכם את דו"ח הסנגוריה הצבאית לשנים 2017 ו-2018.

השנתיים האחרונות זימנו חידושים רבים ואתגרים לא פשוטים בעבודת הסנגוריה הצבאית. בדו"ח זה נסקור את היוזמות העיקריות של הסנגוריה הצבאית בשנים אלו, שחלקן הלא מבוטל הצליח להכניס תיקונים ולוודא כי זכויותה של חשודים ונאשמים במערכת המשפט הצבאית נשמרות. לצד זאת, כללנו בדו"ח טעימה קטנה ממגוון התיקים שבהם ייצגה הסנגוריה הצבאית בשנתיים החולפות וניתן להתרשם מהישגים רבים של הסנגורים הצבאיים, בסדיר ובמילואים.

הסנגוריה הצבאית חרטה על דגלה את המקצועיות ואת ייצוגם המיטבי של לקוחותיה, ללא מורא ותוך שימת טובתם של לקוחותיה, וטובתם לבדה, לנגד עיניה.

הסנגורים הצבאיים מעניקים טיפול משפטי לחשודים ולנאשמים במערכת המשפט הצבאית, לרבות ייעוץ בחקירה, ייצוג בפני בתי הדין הצבאיים ועוד. הסנגוריה הצבאית מייצגת את כל מי שנזקק לשירותיה, בלי קשר לדרגתו או למעמדו והיא עושה זאת בכל סוגי התיקים, אלפי תיקים בכל שנה. רובם המכריע של חיילי צה"ל - קצינים, נגדים, חיילים ואזרחים עובדי צה"ל - מיוצג בבתי הדין הצבאיים על ידי סנגורים צבאיים. היקף העיסוק במשך שנים רבות הקנה לסנגוריה הצבאית מומחיות שאין כדוגמתה בטיפול בתיקים פליליים ומבצעיים במערכת הצבאית.

לצד זאת, פועלת הסנגוריה הצבאית גם בכובעה הציבורי, במטרה לחזק את ההגנה על זכויות חיילים הנתונים להליכים פליליים במערכת הצבאית ולצמצם את ההשלכות הנלוות להליכים אלה עליהם, הן בצבא והן לאחר סיום השירות הצבאי. הסנגוריה הצבאית פועלת כשלנגד עיניה זכויות החיילים בהליך הפלילי והיא מנסה לאתגר את המערכת המשפטית במטרה להביא לשינוי במקום שבו הוא נדרש ומוצדק. סנגוריה צבאית חזקה היא תעודת כבוד לפרקליטות ולצה"ל כולו וכבוד הוא לי לעמוד בראשה.

פרסום הדו"ח הוא גם הזדמנות להודות לסנגורים הצבאיים - בשירות סדיר ובשירות מילואים - על עשייתם המקצועית והמסורה ולהוקיר את עבודתם המורכבת ואת הצלחותיהם הרבות. יישר כוח והמשך הצלחה.

אל"ם	רן	כהן
הסנגור	הצבאי	הראשי

פרק ראשון - נתונים ותיקים מרכזיים

1-1 נתוני הייצוג

1. במהלך כל אחת מהשנתיים האחרונות ייצגה הסנגוריה הצבאית אלפי חיילים שהוגשו נגדם כתבי אישום לבתי הדין הצבאיים. הסנגוריה הצבאית ממשיכה לייצג **ברובם המוחלט** של התיקים - **75%-80% מכלל הנאשמים** - ולספק ייעוץ לרבים נוספים שנחקרו במסגרת חקירות מצ"ח.

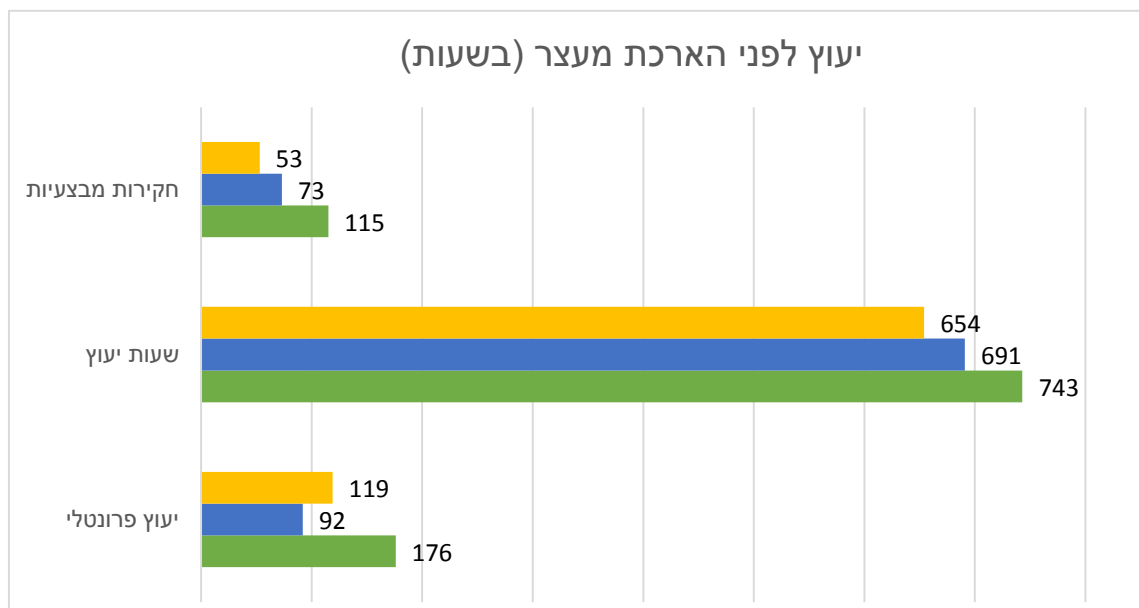
1-2 נתונים אודות ייעוץ משפטי בחקירה

2. אחד מתפקידיו החשובים של הסנגור הוא ליווי הליך החקירה הפלילית ומתן ייעוץ לנחקר טרם החקירה, במהלכה ולאחריה. לדבריו של חשוד במסגרת החקירה השפעה מכרעת על הצעדים המשפטיים שעלולים להינקט נגדו בסיומה. על כן, יש חשיבות רבה בקבלת ייעוץ משפטי אפקטיבי עוד לפני החקירה או לפחות במהלכה והסנגוריה הצבאית שמה לה למטרה להגדיל את שיעורי הייעוץ בשלבים אלה.

3. הסנגוריה הצבאית רואה במתן ייעוץ משפטי לחיילים הנחקרים במצ"ח אחד מתפקידיה החשובים והיא ערוכה למתן ייעוץ זמין ומקצועי בכל עת. לשם כך, בסנגוריה הצבאית תורני ייעוץ, המעניקים ייעוץ משפטי לחיילים שנמצאים בחקירה, בכל אחד מימי השבוע ובכל שעות היממה - **24/7**.

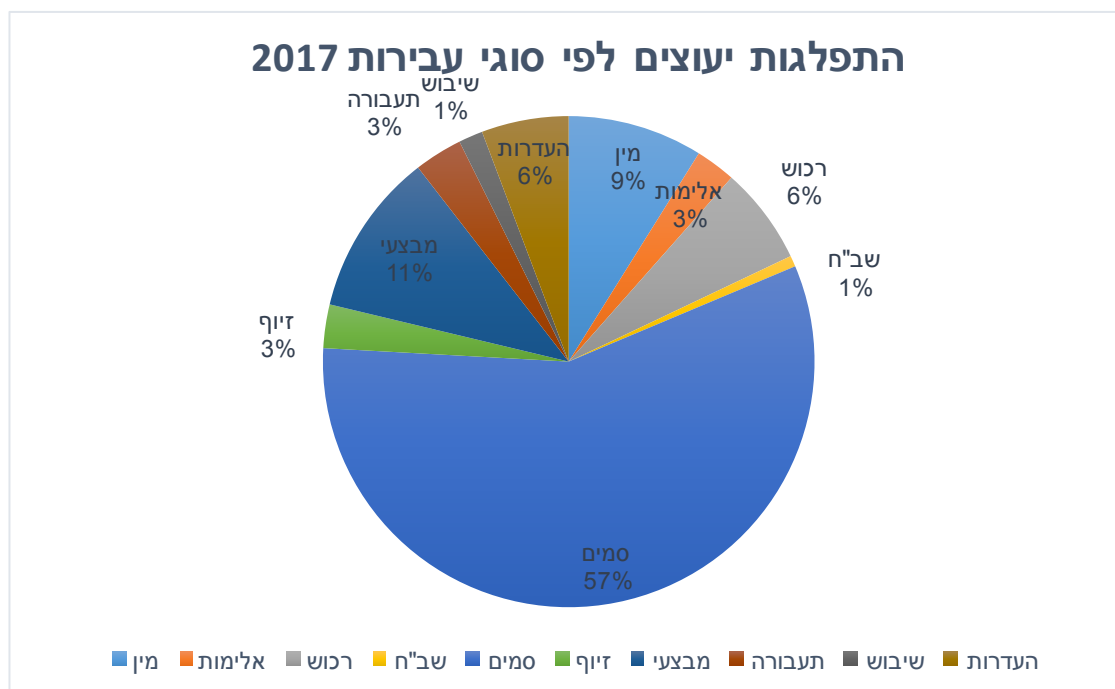
4. בשנת 2018 השיקה הסנגוריה הצבאית שירות מענה קולי הפועל 24/7 ומאפשר מתן מענה למקרים דחופים בלא דיחוי. הסנגוריה הפיצה בשנת 2018 דף למפקד ולחייל ("מנהלן") לכלל חיילי צה"ל ובו פירוט על זכות ההיוועצות בסנגור של כל חייל המזומן לחקירת מצ"ח ועל החשיבות בכך. במנהלן הודגש, ביו היתר, שהסנגור הצבאי נהנה מעצמאות מלאה, והוא מונחה אך ורק על ידי טובת לקוחו.

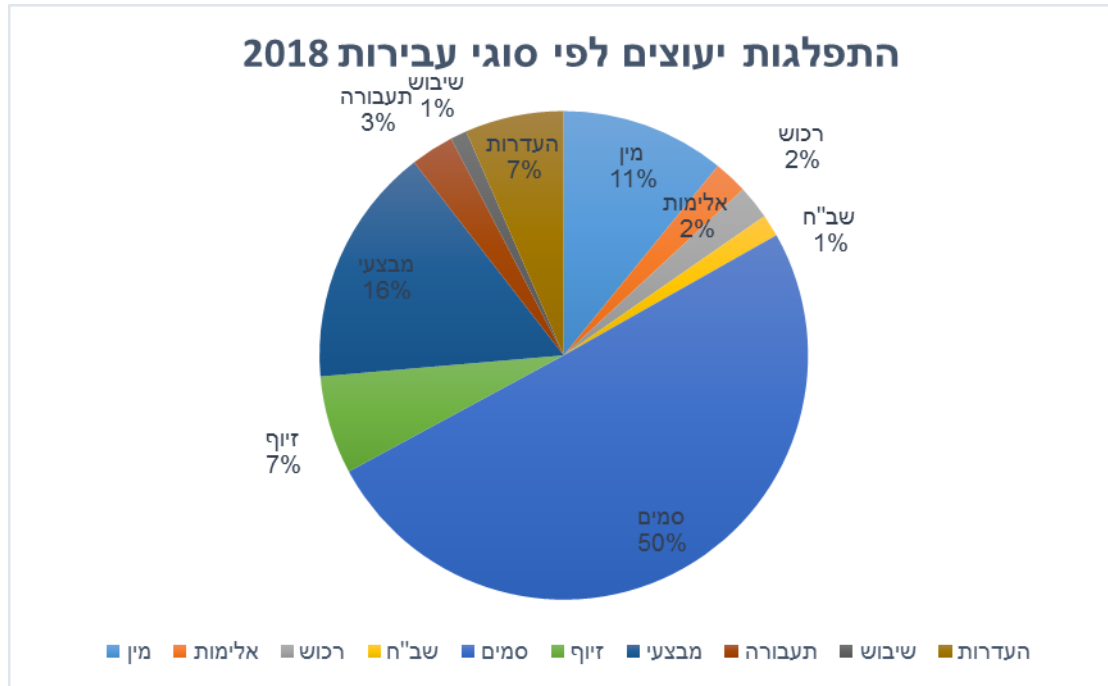
5. הנתונים מלמדים כי המאמצים נשאו פרי ובשנתיים האחרונות **חל גידול** בהיקף הייעוץ לחיילים ולמפקדים, כמפורט בשקף הבא:

(הנתונים אינם כוללים ייעוץ שנעשה לאחר הארכת המעצר הראשונה)

6. במהלך השנתיים האחרונות הייעוץ ניתן במגוון של עבירות, בסיווגים כמפורט להלן:

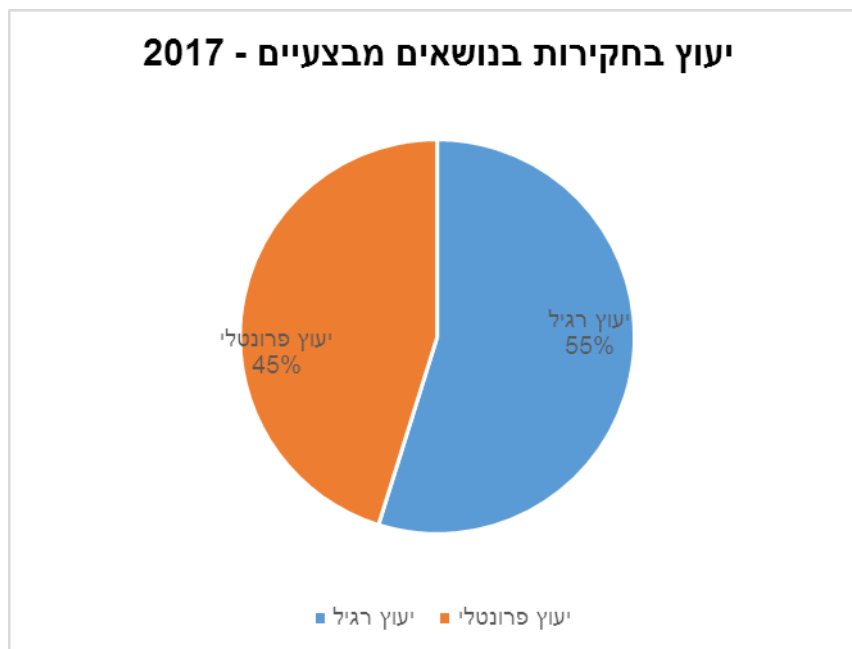
7. ניתן לראות כי בעוד שהייעוץ המשפטי שניתן על ידי הסנגורים הצבאיים משתרע על מגוון רחב של עבירות, הרי שלמעלה ממחצית ממקרי הייעוץ מוקדש לעבירות סמים, שהן העבירות הנפוצות ביותר הנחקרות על-ידי מצ"ח. עוד מלמדים הנתונים כי ייעוצים בעבירות המבוצעות במהלך **פעילות מבצעית** וכן ייעוצים ביחס **לעבירות מין** הם **הממושכים ביותר** מבחינת היקף זמן הייעוץ לכל מקרה.

1-3 - העיסוק בתיקים מבצעיים

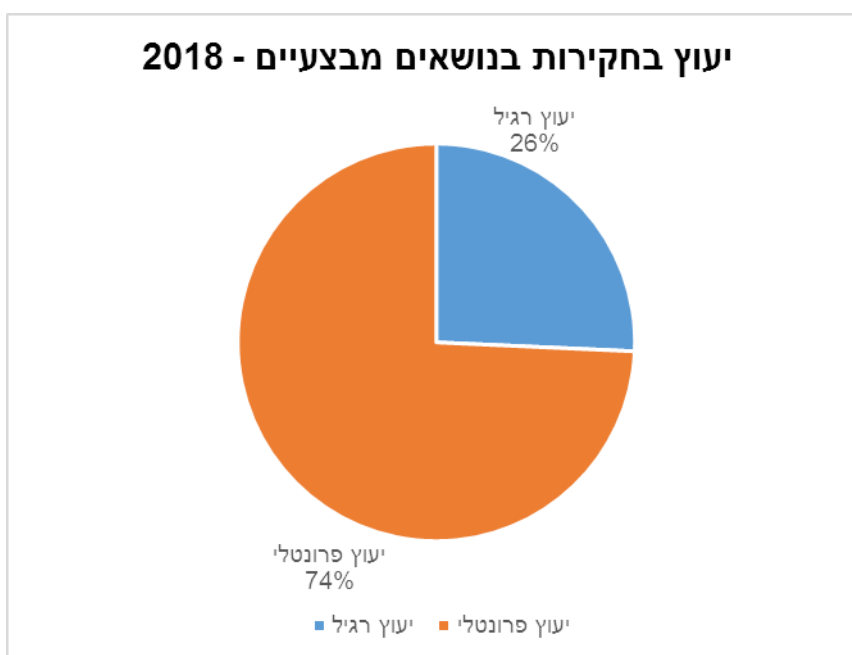
8. אחת המטרות העיקריות שהסנגוריה הצבאית הציבה לעצמה לשנת 2017 ולשנת 2018 היא מתן סיוע משפטי מקסימלי ללוחמים ביחס לאירועים **אגב פעילות מבצעית וביטחונית**. הסנגוריה הצבאית פועלת לתת ייעוץ משפטי מיטבי בתחום העניין והיא בעלת מומחיות מיוחדת בנושאים אלה.

9. תיקים אלה הם רגישים ומורכבים מבחינה עובדתית ומשפטית. הסנגוריה הצבאית ערוכה לפעולה בתיקים אלה החל משלב הייעוץ במסגרת החקירה, דרך השמעת דברים בשימוע בטרם יוחלט על צעדים משפטיים, וכלה בייצוג, ככל שמוגש כתב אישום.

10. הסנגוריה הצבאית השקיעה בשנים אלו מאמצים רבים על מנת לתת שירות מקצועי בזמן אמת גם במקרים שבהם נחקרים חשודים רבים במקביל ובהתרעה קצרה ביותר. לאור החשיבות שהסנגוריה הצבאית רואה במתן ייעוץ בעניינים אלו ולאור מורכבותם, הסנגוריה הצבאית מעניקה בהם ייעוץ פרונטלי ומגיעה לבסיסים השונים בחלק ניכר מהחקירות, ותמיד - במורכבות שבהן. וכך נעשה בשנתיים האחרונות:

11. בשנת 2018 פעלה הסנגוריה אף ביתר שאת לספק ייעוץ פרונטלי בתיקים מבצעיים, ועל אף הגידול במספר שעות הייעוץ הצליחה להגדיל באופן משמעותי את אחוזי הייעוץ הפרונטלי, לרבות נסיעה לכל קצוות הארץ לשם כך, כפי שאפשר לראות להלן:

12. היקף משמעותי מהחיילים ומהמפקדים שנחקרו בנוגע לאירועים במהלך פעילות מבצעית נעזר בשירותי הסנגוריה הצבאית. בתיקים רבים שבהם ייצגה הסנגוריה הצבאית, לאחר סיום חקירותיהם של אירועים מבצעיים נסגרו התיקים או ננקטו צעדים פיקודיים בלבד.
13. להשלמת התמונה נציין, כי לסנגוריה הצבאית ניסיון עשיר מאוד גם בייצוג חיילים ומפקדים שנחקרו או הואשמו בעבירות הנגרמות כתוצאה מרשלנות, במסגרת תאונות אימונים ותאונות מבצעיות.
14. גם בשנת 2019 תשקיע הסנגוריה הצבאית משאבים רבים במתן שירות מקצועי לחיילים בהקשרים מבצעיים. הסנגוריה הצבאית תמשיך לחזק את הקשר עם המפקדים על מנת להגביר את המודעות לזכות לייעוץ המשפטי בפרט לאור החשיבות המכרעת של מתן ייעוץ משפטי לקראת חקירה פלילית בגין אירועים מבצעיים ללוחמים ולמפקדים שזירת חדר החקירות לרוב זרה להם.

1-4 - סקירת תיקים בולטים

15. בשנתיים האחרונות יצגה הסנגוריה הצבאית אלפים מחיילי צה"ל שהואשמו בפלילים. מבחינתו של הסנגור המטפל, כל לקוח הוא "הלקוח היחיד" וכל תיק הוא "תיק המאה" והוא עושה כל שניתן למען החייל-לקוחו. הישגי הסנגוריה הצבאית בטיפול בתיקים הפרטניים רבים ולא ניתן לפרטם במסמך זה. נביא אפוא בפניכם סקירות קצרות, ממעוף הציבור, ביחס למקצת התיקים הבולטים שנדונו בשנתיים אלו במגוון רחב של נושאים וטענות.

זיכויים

• רע"פ 2220/16 סמל ר. מ. י.

הנאשם הועמד לדין בעבירה של ניסיון לשימוש בסם מסוכן בגין כך שעשה שימוש בתרכובות המכילות קנבינואידים סינתטיים ("נייס גאיי"), בסוברו כי מדובר בסם מסוכן, הגם שלא הוכח שאכן החומר אסור בשימוש. לאחר שהורשע בבית הדין הצבאי המחוזי ובבית הדין הצבאי לערעורים, הגישה הסנגוריה הצבאית בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון.

בית המשפט העליון **קיבל את עמדת הסנגוריה הצבאית**, לפיה לא ניתן להרשיע חייל בניסיון לשימוש בסם מסוכן תוך "אמונה" בלבד מצידו שמדובר בסם כזה, מקום בו לא הוכח שהתערובת הספציפית שבה השתמש החייל מנויה בפקודת הסמים המסוכנים. נקבע כי הרשעה כזו אינה מתיישבת עם עקרון החוקיות, אינה אפשרית

מבחינה משפטית ("עבירה מדומה") ואינה צודקת. על כן, זיכה בית המשפט העליון את המערער מעבירת הניסיון לשימוש בסם מסוכן. בעקבות הזיכוי הגישה הסנגוריה הצבאית בקשה לפיצוי הנאשם בגין תקופת המאסר שבה נשא בעקבות הרשעת השווא. הבקשה התקבלה והחייל פוצה על תקופת מאסר השווא שנשא בו.

● ע/3/18 טור' ג. ד. נ' התצ"ר

המערער הואשם בהיעדרות מהיחידה של 34 ימים, כשרף ההעמדה לדין פלילי עומד על 30 ימים. ההגנה הוכיחה במשפט כי המערער הגיע ליחידתו ושהה בה במשך שלושה ימים באופן שמפצל את תקופת ההיעדרות לשתי עבירות, אשר אף אחת מהן אינה מצדיקה כשלעצמה העמדה לדין פלילי. בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור ההגנה וזיכה את החייל מעבירת ההיעדר מן השירות, תוך הרשעה בעבירה חלופית של התנהגות מבישה, שלא גוררת רישום פלילי. בית הדין לערעורים קבע שפעולתה של התביעה, שהורתה על ההעמדה לדין פלילי, חרגה מפקודות הצבא ולא עמדה בדרישות המחייבות החלטה של רשות מנהלית, הן באשר לנימוקה החסר, הן בהסתמכות על תשתית עובדתית לקויה והן בפגיעה בזכות המערער לשוויון.

● ע/27/18 טור' א. ש. נ' התצ"ר

הנאשם הורשע בבית הדין קמא כי החזיק במשקל אלקטרוני שלא לצריכה עצמית. כמו כן, הורשע בהחזקת כ-200 גרם של קנאביס ושימוש בסמים. בערעור שהגישה הסנגוריה הצבאי נטען שלא בוססה בראיות החזקתו של המשקל האלקטרוני שלא לשימוש עצמי דווקא. התביעה טענה כי בשל הרשעתו בהחזקת כמות גדולה של סמים, לצד החזקת המשקל, בוססה הרשעתו של הנאשם בחלופה המחמירה יותר. עוד טענה, כי בשל הכחשת החזקת המשקל בערכאה הראשונה, מהווה הטענה להחזקה לשימוש עצמי טענה עובדתית חלופית, אשר יש לדחות. בית הדין לערעורים קיבל את עמדת ההגנה וקבע, כי מקום שבו לא הוכח בראיות שהחלופה המחמירה דווקא היא המתקיימת, יש להרשיע את הנאשם בחלופה המקלה יותר. כמו כן, קיבל בית הדין לערעורים את הערעור על חומרת עונשו של הנאשם והקל בעונש משמונה לשבעה חודשי ומאסר ומ-11 לשישה חודשי פסילת רישיון.

● ע"ת/2/18 א. מ. נ' התצ"ר

בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור ההגנה והורה על זיכוי איש קבע אשר הורשע בנהיגה במהירות העולה על המותר.

בערעור נטען, כי בשל שורה של "חללים" בזיהויו של המערער כמי שנקלט בעדשת הממל"ז (הוא מכשיר מדידת המהירות), נפער ספק בזהותו כנהג אשר ביצע את העבירה המיוחסת לו. עוד נטען, כי אמנם שהשוטרים הצבאיים העידו בבית הדין כי

היו משוכנעים בזיהויו של המערער כמבצע העבירה, הרי שבשל קשיים אובייקטיביים שעליהם הצביעה ההגנה, לא ניתן לשלול את האפשרות כי העדים טעו טעות כנה בזיהויו של המערער. בית הדין הצבאי קיבל את עמדת הסנגוריה הצבאית, וקבע כי קם ספק בזיהויו של המערער שמצדיק את זיכויו.

● **ע"ת/3/18 ק. ב. נ' התצ"ר**

המערערת הורשעה בנהיגה במהירות העולה על המותר. הסנגוריה הצבאית טענה כי השוטר הצבאי אשר הפעיל את מכשיר הממל"ז לא ערך למכשיר בדיקות מקדמיות בהתאם להוראות מדריך ההפעלה של המכשיר. השוטר הצבאי העיד בעדותו בערכאה הראשונה כי ערך את בדיקת "תאום הכוונות" בעזרת עמוד בדיקה שמאחוריו חומת בטון, וזאת חרף הוראות יצרן המכשיר לפיה את הבדיקה יש לקיים בעזרת עמוד בדיקה שמאחוריו אין כל עצם אשר עלול להיקלט בבדיקה ולשבש את תוצאותיה. בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור ההגנה וקבע כי אי עמידה מלאה ומדוקדקת בהוראות יצרן מכשיר הממל"ז מובילה לספק באמינות תוצאות המדידה, אשר לא מאפשר להסתמך עליהן לצורך הרשעה בפלילים.

● **ע/55/18 התצ"ר נ' טור' ע. ש.**

חייל הואשם בכך שתקף בצוותא חייל ביחידתו. כתב האישום נגד החייל נגע לשני אירועים שהתרחשו יום אחרי יום. באירוע הראשון הואשם החייל כי תקף את המתלונן בצוותא עם חייל אחר תוך גרימת חבלות שטחיות למתלונן. באירוע השני הואשם החייל כי השתתף בתקיפת המתלונן שוב, אז היכה חברו של החייל את המתלונן בראשו בעזרת לבנה. בעקבות האירוע השני אושפז המתלונן בבית חולים.

לאחר משפט הוכחות ממושך קיבל בית הדין המחוזי את טענות הסנגוריה הצבאית וזיכה את החייל מפרט האישום השני והחמור יותר. נקבע, כי קיים ספק ממשי אם החייל היה שותף לתקיפת חברו את המתלונן, לאור רגעיות התקיפה ולאור מעשיו של החייל אשר ביקש להרגיע את הרוחות טרם הכאת המתלונן. על החייל נגזרו 82 ימי מאסר, כימי מעצרו.

התביעה ערערה על קולת ענשו של החייל, ולאחר דיון ממושך בבית הדין לערעורים, התקבלה עמדת הסנגוריה הצבאית, העונש נשאר על כנו והחייל לא הוחזר לכלא.

● **ח"א (מחוזי) 125/16 סמל א. ק.**

נגד הנאשם הוגש כתב אישום בגין שימוש בסמים בנסיבות צבאיות בצוותא עם חיילים אחרים, על בסיס הפללה. הנאשם הכחיש את שיוחס לו וטען כי לא השתמש בסמים. במהלך ניהול משפט ההוכחות איתרה הסנגוריה יומן מעקב של נוכחות החיילים בבסיס שהראה כי לא היה מועד שבו שהה הנאשם ביחד עם כלל החיילים

ולכן לא יתכן שנערך שימוש בסם כפי שיוחס לחייל בכתב האישום. התביעה טענה כי ההגנה אינה יכולה להגיש יומן זה לבית הדין. בית הדין זימן לעדות את האחראי על היומן והחליט לאחר שמיעת הטיעונים לקבלו. לאחר שמיעת כלל הראיות **זיכה** בית הדין הצבאי את הנאשם.

● **דרום (מחוזי) 314/17 טור' מ. ז.**

הנאשם הועמד לדין בגין כך שבמהלך מריבה עם מפקדו, ולאחר שהאחרון זרק על הנאשם בקבוק מים, היכה אותו הנאשם באגרוף ושבר את אפו של המתלונן. נערך משפט הוכחות ובסופו קיבל בית הדין הצבאי את טענת **ההגנה העצמית** שהעלתה הסנגוריה, וקבע כי הנאשם חשש באופן כן שהמתלונן יתקוף אותו לאור מעשיו של האחרון בעת העימות ביניהם. לאור האמור **זיכה** בית הדין הצבאי את הנאשם.

● **מטכ"ל (מחוזי) 179/18 רב"ט א. ח.**

החייל הואשם בכך שהוציא ציוד צבאי רב מרשות הצבא, שכלל גם משקפות וכוונות לנשק, והעבירו לביתו. שוויו הכולל של הרכוש, לטענת התביעה, הגיע כדי 8,000 ₪. במהלך החיפוש בביתו של החייל נתפסו גם תחמושת רבה ואף רימון אימונים.

חרף האמור עלה בידי הסנגוריה הצבאית להביא לביטול את כתב האישום. טיעונה העיקרי של ההגנה נגע לקשיים ראייתיים אשר נבעו ממעורבות מפקדיו של החייל בחקירתו, באופן ש"זיהם" את החקירה הפלילית: מפקדיו ערכו חיפוש בתיקו של החייל ואף תחקרו אותו באופן אגרסיבי בטרם מסר את הודאתו במצ"ח. מעבר לכך, טענה ההגנה כי מטרת הוצאת הרכוש הייתה "התרברבות" בפני בני משפחתו של החייל וכי שוויו הריאלי של הרכוש נמוך משנטען, בשל אי תקינות חלק מהחפצים שאותם הוציא החייל מרשות הצבא.

רישום פלילי

● **ע/85/16 רב"ט ד. ב. נ' התצ"ר**

נגד הנאשם הוגש כתב אישום שייחס לו החזקה של כמות קטנה של סם מסוכן מסוג קנאביס וכן כלים המשמשים לצריכת סמים, לאחר שמשטרת ישראל מצאה את אלה בחיפוש בכליו. הנאשם כפר באשמה וטען שהסם הוכנס לכליו על ידי אזרח שהיה עימו. בית הדין הצבאי המחוזי קיבל את גרסתו העובדתית הנאשם, אך קבע שזה "עצם את עיניו" לגבי מצב הדברים ולכן והרשיע את החייל. בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור הסנגוריה הצבאית **והמיר** את סעיף אישום בכתב האישום לאחר **שאינו נושא רישום פלילי** כלל מטעמי "הגנה מן הצדק", לאור זאת שכנגד המעורב העיקרי לא ננקטו הליכים משפטיים כלשהם. משמעות הדברים היא

שהגם שהחייל הורשע, הרי שהוא לא הוכתם ברישום פלילי שהיה מכביד עליו בהמשך חייו.

• ע/86/17 רב"ט ב. פ. נ' התצ"ר

הנאשם הורשע בכך שביצע שני שימושים בקנאביס בנסיבות צבאיות ובעשרות שימושים נוספות - בנסיבות אזרחיות. הסנגוריה הצבאית הוכיחה כי הסיבה לביצוע המעשים הייתה בעצם הידרדרות במצבו הנפשי של הנאשם בעקבות מות חברו הקרוב בתאונת דרכים. בית הדין הצבאי התרשם שאלה אמנם היו פני הדברים והוסיף וקבע שמצא כי יש סיכוי ממשי שהנאשם ישתקם, לאחר שהתרשם גם ממשפחתו של הנאשם ומחווות דעת מפקדיו. לאור זאת קבע בית הדין הצבאי בגזר דינו כי מהעונש לא ינוכו חלק מימי המעצר ומשמעות הדברים היא שהנאשם לא הוכתם ברישום פלילי מלא אלא יישא רישום פלילי מופחת בלבד, שהשלכתו מצומצמת בהרבה.

• דרום (מחוזי) 18/18 רב"ט ט. ד.

בחיפוש בלתי חוקי שנערך בחדר בבסיסו של הנאשם נמצא סם מסוכן מסוג קנאביס. בחקירתו הודה החייל בשימוש בקנאביס בנסיבות אזרחיות. לאור אי חוקיות החיפוש כתב האישום נגד החייל לא כלל את החזקת הסם אלא ייחס שלושה שימושים בקנאביס בלבד בנסיבות אזרחיות - עבירה שבהתאם להנחיות התביעה מאפשרת לחייל לחתום על הסדר מותנה. עם זאת, סירבה התביעה הצבאית לבקשת ההגנה לערוך הסדר בעניינו לנוכח ממצאי החיפוש הבלתי חוקי.

לאור זאת, כפרה ההגנה באשמה וטענה כי המסד הראייתי מלמד על שימוש בודד בסם בנסיבות אזרחיות. על כן, לא יהיה זה צודק להרשיע חייל קרבי מצטיין בפלילים, כאשר החקירה בעניינו החלה בשל חיפוש לא חוקי, וקמה לנאשם הגנה מן הצדק.

בית הדין הצבאי קיבל את טענות ההגנה, וקבע שמדובר בשימוש אחד בלבד בסם מסוכן בנסיבות אזרחיות וזיכה את הנאשם מהשימושים הנוספים. בסופו של יום נקבע כי באיזון בין מכלול השיקולים, לרבות החיפוש הלא חוקי, יש להמיר את סעיף האישום לכזה שאינו נושא רישום פלילי.

• צפון (מחוזי) 509/16 רב"ט ע. א.

למחרת היום שבו קיבל נשק אישי, התיישב הנאשם לצד חייל אחר והחל לנקות את הנשק. במהלך הניקוי, דרך ולחץ על הדק הנשק. כתוצאה מכך, נפלט כדור, שפגע בתיבת תחמושת ריקה שהייתה בסמוך (ושימשה כמאפרה) וכתוצאה מפגיעת

הקליע בתיבה, ניתזו רסיסים שפגעו בבטנו של החייל שישב בסמוך לנאשם. אותו חייל נפצע באורך קל. הוגש כתב אישום בגין עבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק - עבירה הנושאת רישום פלילי. בעקבות טענות מצד הסנגור ביחס להתנהלות גורמים בכירים ביחידת הנאשם, תחקור מפקדים והבטחות מצידם בנוגע לאופן סיום התיק ולאחר הליך של גישור, תוקן כתב האישום לעבירת **שאינה נושאת רישום פלילי כלל** והוטל עונש של 30 ימי מאסר בפועל.

● **ח"א (מחוזי) 225/18 טור' ת. ק.**

החייל נחקר בחשד לשימוש בסמים. אביו של החייל טלפן לבסיס המצ"ח וביקש, כי יעצרו את החקירה שכן ברצונו למנות לבנו עורך דין שייעץ לו. החוקרים מסרו לאב כי בנו כבר התייעץ עם סנגור מהסנגוריה הצבאית, זאת הגם שהחייל לא התייעץ עם סנגור כלל. בחקירתו, הודה החייל במעל מאה שימושים בסמים בצבא ובכ-15 שימושים בסמים בתוככי בסיסו הצבאי.

הסנגוריה הצבאית טענה בפני התביעה הצבאית כי הפגיעה בזכות ההיוועצות של החייל הייתה משמעותית, והיה על החוקרים לעצור את החקירה ולאפשר לאביו של החייל להסדיר את ייצוג המשפטי. לאור הטענות, הגיעו הצדדים להסדר טיעון מקל במיוחד, במסגרתו הסתיים עניינו של החייל ברישום פלילי "מופחת" בלבד.

● **דרום (מחוזי) 146/17 סמל ע. ב., סמל מ. י. וסמל א. מ.**

נגד שלושת החיילים - לוחמים בחטיבת הנח"ל - הוגש כתב אישום בגין עבירה מסוג פשע של התעללות בנסיבות מחמירות, בטענה כי השלושה נקטו אלימות כלפי עצור פלסטיני והיכו אותו אף לאחר שהפסיק להתנגד למעצרו. עם סיום החקירה התנגדו הסנגורים הצבאיים למעצרים של הלוחמים, בטענה כי אלה נאלצו להשתמש בכוח סביר רק בשלב בו העצור התנגד באלימות למעצרו ולא המשיכו בכך לאחר שהפסיק להתנגד. בית הדין הצבאי קיבל חלק מטענות ההגנה בדבר הקושי להוכיח את כתב האישום החמור ושחרר את הלוחמים ממעצר סגור לתנאי ריתוק ביחידתם. לאחר החלטה זו, הסכימה התביעה הצבאית למחוק את עבירת ההתעללות המחמירה, והצדדים הגיעו להסכמה כי החיילים יורשעו בעבירה צבאית של חריגה מסמכות, שאינה נושאת רישום פלילי. בגזר הדין נדונו החיילים, בהסכמה, ל-42 ימי מאסר והורדה בדרגה אחת בלבד, ובית הדין הצבאי **קיבל את טענת הסנגורים הצבאיים כי מדובר בחריגה משמעותית** במהותה ולא פלילית, וכי מדובר בחיילים נורמטיביים שהמעשה אינו מאפיין אותם.

● **מרכז (מחוזי) 40/16 סגן ד. מ.**

קצין שבמהלך פעילות מבצעית ירה בכלב שתקף את הכוח הלוחם הועמד לדין בבית הדין הצבאי. הסנגוריה טענה כי הרקע לאירוע החריג היה רצונו של הקצין למנוע סבל מהכלב, לאחר שהכלב נפצע מהירי, ועל מנת למנוע ממנו סבל. במסגרת הסדר טיעון הוסכם כי סעיף העבירה יומר לכזה שאינו נושא רישום פלילי, לצד עונש מאסר מותנה בלבד.

● **מרכז (מחוזי) 256/17 טור' י. ל.**

חייל, אזרח בלגי במקורו, הגיע לארץ עם אשרת שהייה במטרה להתגייס לצבא, ממניעים ציוניים. בתחילת שירותו הצבאי שובץ כלוחם, אך נוכח אי התאמה בולטת למסגרת הודח מהתפקיד ושובץ כאפסנאי. באחד הימים נכנס החייל לחדר המגורים כשנשקו טעון במחסנית. בשלב מסוים החייל החליט לבדוק אם מנגנון הנקירה תקין - דרך, ונקר ונפלט מהנשק כדור שעבר לחדר השני ופגע ברגלו של חייל ששכב במיטה. לאחר האירוע השליך החייל את הקליע לפח, נשכב במיטתו, שם אוזניות והלך לישון.

כתב האישום שהוגש נגד החייל תחילה ייחס לו עבירות פשע חמורות. לאחר הליך גישור, התביעה נאותה להמיר את סעיף האישום לעבירת עוון, מבלי שכתב האישום החדש ייחס עבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק, אלא רק את הפציעה. לאור נסיבות ביצוע העבירה ונסיבותיו האישיות של החייל, במסגרת טיעונים פתוחים לעונש, מצא בית הדין להסתפק בעונש שיהיה כרוך ברישום פלילי מופחת.

● **ז"י (מחוזי) 37/18 טור' ד. י.**

חייל הואשם, כי קנה 3 גרם של סם מסוכן מסוג קנאביס והשתמש בהם בצוותא עם אחר, וכן כי החזיק בביתו 8.2 גרם קנאביס. התביעה סירבה להיקשר עם החייל ב"הסדר הקפאה" כאשר ניהול הליך פלילי "רגיל" היה מעמיד אותו בסיכון להרשעה ולעונש ממשי. התביעה טענה כי השימוש בסם במשותף עם חייל אחר מהווה "תיווך בסם", והן בשל "הכמות הממשית" של הסם שנתפס בביתו של החייל. הטענה לפיה השימוש המשותף עלה כדי "תיווך" נדחתה על ידי בית הדין הצבאי, אשר קיבל את עמדת הסנגוריה הצבאית, כי כלל לא מדובר בתיווך, אלא ב"אספקה סוציאלית" בלבד והורה על שחרורו של החייל למעצר פתוח ביחידתו. עוד, הסנגורית של החייל הגיעה למשרד המוצגים של מצ"ח ושקלה בעצמה את המוצג שנתפס בביתו של החייל. בדיקתה של הסנגורית העלתה כי חוות הדעת של המעבדה לתרעולה הייתה שגויה שכן משקל הסמים שנתפסו בביתו של החייל היו גרם וחצי בלבד, בשונה מכפי שיוחס לחייל בכתב האישום. לאור זאת, הסכימה

התביעה להיקשר עם החייל ב"הסדר הקפאה" ומהחייל נחסך הסיכון להכתמה ברישום פלילי ובענישה ממשית.

• **מטכ"ל (מחוזי) 528/17 טור' ר. נ.**

נגד משתמטת אשר נעדרה משירות צבאי למשך 11 שנים, הוגש כתב אישום הנושא רישום פלילי. הסנגוריה הצבאית טענה כי, התשתית הראייתית המלמדת על חובתה של הנאשמת בגיוס רעועה ביותר. תיקה האישי של הנאשמת מלשכת הגיוס אבד, ועל כן לא ניתן ללמוד מדוע לא הובילה הצהרתה של הנאשמת בזמנו על היותה דתיה, לפטור משירות ביטחון. מחומר הראיות לא עלה, כי הופעל שיקול דעת או כי ההצהרה נמסרה בחריגה ממסגרת הזמנים הקבועה בחוק, כך שלכאורה לא היה ניתן שלא לפטור את הנאשמת משירות ביטחון. לאור האמור ביקשה הסנגוריה הצבאית שלא להכתים את הנאשמת ברישום פלילי. בסופו של דבר הוסכם להמיר את סעיף האישום שיוחס לנאשמת לסעיף שאינו נושא רישום פלילי כלל, ולעונש של מאסר מותנה וקנס של 500 ₪ בלבד.

• **מטכ"ל (מחוזי) 138/18 טור' נ. א.**

הנאשם פירק בבסיס את נשקו האישי והחביא אותו בתוך תיק יחד עם המחסניות. את התיק העביר החייל לאדם אחר, אשר הוציאו מהבסיס והחזירו לידי הנאשם. הנאשם, יחד עם אחר, נסע ליער באזור מגוריו וירה כ-20 כדורים מנשקו האישי לעבר בקבוק, במעין "מטווח פרטי".

האירוע התגלה ביחידתו של הנאשם לאחר שהאחרון פרסם תמונה ברשת החברתית מהמטווח שאותו ערך. בעקבות גילוי המקרה תוחקר הנאשם על ידי שני מפקדים מיחידתו, בלא שניתנו לו זכויותיו כחשוד ותוך חריגה מפקודות הצבא המחייבות חקירה של המשטרה הצבאית החוקרת בגילוי חשדות לאירועים פליליים מסוג זה.

נוכח טענות הסנגוריה בדבר פגיעה בזכויות הנאשם והשפעתה על התשתית הראייתית הומר לבסוף סעיף האישום באופן שההרשעה לא כללה רישום פלילי ועל הנאשם נגזרו 14 ימי מאסר לריצוי בפועל בלבד.

ענישה

• **צפון (מחוזי) 67/17 טור' ר.י. וטור' ט. מ.**

הנאשמים הואשמו בכך שתקפו באלימות קשה קצין ביחידתם, מתוך רצון לנקום בו על שדיווח על עבירות משמעותיות שונות שעשו. חרף עדויות של עדי ראיה שונים שמסרו עדות אודות המקרה, שכנעה הסנגוריה את התביעה כי קיימים קשיים ראייתיים משמעותיים בתיק, הנוגעים למחדלי חקירה ולפגמים חריפים בחקירת הנאשמים. בסופו של דבר התביעה המירה את העבירה בה הואשמו הנאשמים

מעבירה מסוג פשע לעבירה מסוג עוון בלבד, תוך סיכום כי עונשי המאסר של השניים, 30 ו-15 ימים, ירוצו בעבודות צבאיות ולא בכליאה ממשית.

● **צפון (מחוזי) 197/17 רב"ט ע. ס.**

נגד הנאשם הוגש כתב אישום בגין שתי עבירות של סחר בסמים שאותן ביצע עם סוכן חשאי של מצ"ח. לאור טענות שהעלתה הסנגוריה בכל הנוגע להתנהלות הסוכן, **טענת תוקן** כתב האישום לעבירת תיווך ונגזר על הנאשם עונש של 5 חודשי מאסר בפועל בלבד.

● **דרום (מחוזי) 271/17 סמל א. ת.**

נגד החייל הוגש כתב אישום ובו שני סעיפי אישום בעבירת אינוס כלפי חיילת ששירתה עמו, לצד כתב אישום נוסף שעניינו בשימוש בסם מסוכן מסוג קנאביס. לאחר כפירת החייל וטרם שמיעת הוכחות בתיק, נערך הליך גישור בפני נשיאת בית הדין המחוזי **ולאחריו גובש הסדר טיעון לפיו תוקן כתב האישום באופן משמעותי**, על רקע הודאת הנאשם, הבעת חרטה מצידו תוך ויתור על טענות ראייתיו, ובית הדין אימץ את ההסדר ועל הנאשם הוטל עונש של 27 חודשי מאסר בפועל, לצד פיצויים לחיילת ורכיבי ענישה נוספים.

● **מרכז (מחוזי) 218/17 טור' ל. פ.**

חייל הדגים לחברו כיצד יורים בנשקו האישי. במהלך ההדגמה נפלט כדור אשר פגע בחזהו של החבר ויצא מגבו. לאור הפציעה הקשה, החבר נותר נכה ומשותק בחלק גופו התחתון. החייל יוצג ע"י הסנגוריה הצבאית החל משלבי החקירה הראשוניים, לאחר שימוע והליכי משא ומתן ארוכים הורשע בעבירות של חבלה בנסיבות מחמירות ושימוש בלתי חוקי בנשק. בסופו של יום הושתו על החייל במסגרת הסדר טיעון מאסר בפועל של שנה פחות יום ובנוסף חודש של אי ניכוי מתוך תקופת מעצרו(כך שהחיל נשאר לרצות את עונשו בכלא צבאי ולא בכלא אזרחי), לצד עונש מאסר מותנה.

● **מטכ"ל (מחוזי) 1/18 טור' ל. ק. ומטכ"ל (מחוזי) 3/18 טור' מ. מ.**

שני חיילים הואשמו בכך ששיחקו בנשקם האישי פעמים רבות, גם תוך כדי שתיית משקאות משכרים, בתוככי הבסיס הצבאי. ברוב המקרים לא נוצר סיכון כלפי אחרים. האירועים התגלו כאשר באחת הפעמים נפלט כדור מאחד מכלי הנשק. מיד לאחר פליטת הכדור העלימו השניים את תרמיל הקליע וריססו את חדרם במטהר אוויר על מנת להסוות את ריח אבק השריפה. הסנגורים טענו בפני התביעה במעמד שימוע כי זכויותיהם של השניים בהליך קופחו לאור תחקור לא חוקי של המפקדים. בעקבות טיעוני הסנגורים גובש הסדר טיעון במסגרתו, הורשעו השניים

בעבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק בלבד. על אחד החיילים נגזרו 24 ימי מאסר לריצוי בפועל ועל חברו -20 ימי מאסר.

● **ח"א (מחוזי) 493/16 רס"ל ח. ב.**

נגד צבע יחד עם אחד מחייליו חדר סגור ועל אף הוראות ברורות מצד מפקדיו ניקה את רצפת החדר עם חומר לדילול צבע (דליק). תוך כדי ניקוי החדר הצית המנוח (החייל הנוסף שהיה בחדר) סיגריה. הנגד ניסה למנוע בעדו לעשות כן, אך בעקבות חיכוך שיצר המצת עם אדי החומר הדליק הובער החדר בלהבות וגרם לנגד וחייל פציעות קשות. לדאבון הלב, לאחר מספר שבועות נפטר החייל מפצעיו. הנגד הואשם בעבירה של גרם מוות ברשלנות. ההגנה הציגה בפני התביעה הצבאית את הקשיים הראייתיים המשמעותיים שהיו בתיק החקירה ביחס לאחריות הנגד התיק הסתיים בהסדר טיעון במסגרתו נטל הנגד אחריות ובית הדין הטיל עליו ארבעה חודשי מאסר לריצוי בדרך של **עבודה צבאית** והורדה בדרגה אחת בלבד.

● **מטכ"ל (מחוזי) 193/17 סג"ם י. ק.**

במהלך הפוגה מפעילות מבצעית, שני קצינים וחייליהם נסעו לשחות במאגר מים לא מורשה, בלא האישורים המתאימים ומבלי לוודא שהחיילים יודעים לשחות. תוך כדי משחק בין החיילים כשהם טובלים במאגר המים, אחד מהם נעלם במי המאגר וטבע. לאחר חיפושים ממושכים אותרה גופת המנוח. לאחר שימוע שהתקיים בעניין, הוחלט כי יוגש כתב אישום נגד אחד הקצינים - שיוצג על ידי הסנגוריה הצבאית - בעבירה של התרשלות, שאינה נושאת בצידה רישום פלילי, והורדה מדרגות קצונה לדרגת סמ"ר, זאת, לאור חלקו במעשים.

מפקדם של שני הקצינים, קצין בדרגת רס"ן, שאישר את הפעילות החברתית, יוצג אף הוא על ידי הסנגוריה הצבאית, הורשע על פי הודאתו בעבירה של גרם מוות ברשלנות ונגזרו עליו ארבעה חודשי מאסר לריצוי בדרך של **עבודה צבאית**. לצד הדברים, הוסכם כי אותו קצין לא יקודם בדרגה בשנים הקרובות אך הוא ימשיך בשירות בצה"ל.

● **מטכ"ל (מחוזי) 394/16 טור' נ. כ.**

חייל טיפס על מקרר נטוש בבסיס הפונה לכיוון מקלחות הבנות צילם באמצעות מכשירו הסלולרי חיילת מעורטלת ומחק את התוכן באופן מידי מבלי לצפות בתוכן המצולם. לאחר ביצוע המעשים, פנה החייל אל החיילת וביקש ממנה שלא תדווח על האירועים. ההגנה טענה כי קיימים קשיים ראייתיים. לאחר בחינת מכלול טענותיה, הוחלט במסגרת הסדר טיעון להימנע מהטלת עונש בכליאה ממשית ולהטיל על החייל עונש של עבודה צבאית. כמו כן, על החייל הוטל רישום פלילי "מופחת".

● **ח"א (מחוזי) 265/16 סרן ד"ר ס. ל.**

רופא צבאי הנהיג "ענישה" בדמות עריכת הליכים רפואיים בצוות המרפאה שעברו על כללי המשמעת במרפאה. באחד המקרים, ביקש לבצע את ההליך הרפואי בחיילת שאינה נמנית עם הצוות הרפואי הואיל וישבה שלא באישור על מיטת הטיפולים. במסגרת הסדר טיעון, הוסכם כי הקצין יורד בדרגה אחת וכי יוטל עליו עונש מאסר בדרך של **עבודה צבאית** למשך 30 ימים, לצד פיצוי לנפגעת העבירה.

● **מטכ"ל (מחוזי) 175/17 רב"ט י. ע.**

פרשה שעניינה ברשת של עבריינים שפעלה להעברת שוהים בלתי חוקיים לשטחי מדינת ישראל. הרשת נוהלה ע"י מספר אזרחים אשר "הפעילו" מספר לוחמי מעברים מחיל המשטרה הצבאית בתמורה לקבלת כספים וטובות הנאה שונות (לרבות סמים). מנגנון העבודה כלל חוליות הברחה מקצועיות, קווי טלפון ייעודיים ודרכי תקשורת מתוחכמות, והתנהל במשך תקופה ארוכה משנה. הסנגוריה הצבאית יצגה את אחד המעורבים, אשר הצטרף למעשים רק בשלביו המאוחרים. לאחר בחינת שיקולים רבים, סיכונים וסיכויים, הוחלט להקשר עם התביעה הצבאית בהסכם עד מדינה במסגרתו הושתו על הנאשם 350 ימי מאסר, לצד עונשי מאסר מותניים. במסגרת ההסדר נחסכו מהחייל המעבר לכלא אזרחי ותשלום רכיב כספי רחב היקף. על המעורבים האחרים נגזרו עונשים חמורים בהרבה.

● **מרכז (תעבורה) 25/18 ב. ק.**

הנאשם נהג ברכב מבצעי מסוג "האמר" על גבול עזה במהירות העולה על המותר. במהלך הנסיעה התהפך ה"האמר", הנאשם וחייל נוסף נפצעו ומפקדם נהרג. הסנגוריה הצבאית הציגה הפני התביעה ראיות, לרבות חוות דעת של עד מומחה, בדבר הטענה כי גורמים שקדמו לתאונה הובילו לתוצאה הטראגית באופן שיש בו כדי לנתק את הקשר הסיבתי בין אופן נהיגת הנאשם לבין התאונה ותוצאותיה הקטלניות. כך נטען כי הנאשם לא הוכשר כראוי לנהיגה על כלי רכב זה וכי אירעו תקלות בקליטת הרכב ובשמירה על בטיחותו. במסגרת הסדר טיעון, סוכם שלא להאשים את הנאשם בגרימת מוות ברשלנות אלא בעבירה של נהיגה בקלות ראש בלבד.

כן הגיעו הצדדים להסדר טיעון לעניין העונש, במסגרתו הוטלו על הנאשם שלילת רישיון למשך שלוש שנים, חודשיים מאסר לריצוי בדרך של עבודה צבאית ומאסר מותנה. בית הדין אישר את ההסדר.

1-5 - הנגשת הסנגוריה הצבאית לציבור

16. בשנת 2018, בתום הכנות מרובות, הושק אתר אינטרנט חדש לסנגוריה הצבאית. האתר הושק כחלק מאתר הפרקליטות הצבאית המחודש באתר צה"ל. הוא כולל סקירה על הסנגוריה הצבאית ותפקידיה וכן דרכי התקשרות עם המחוזות השונים בסנגוריה הצבאית, באופן שישפר את הנגישות והשירותיות של הסנגוריה הצבאית לקהל לקוחותיה ולבני משפחותיהם. האתר ימשיך ויתעדכן ותכניו יתורגמו לשפות נוספות, בהתאם לצרכי משפחותיהם של לקוחותינו שאינן דוברות עברית.
17. במהלך שנת 2018 הפיצה הסנגוריה הצבאית מנהלן לכלל מפקדי וחיילי צה"ל שעניינו "הסנגוריה הצבאית וזכויות החייל בהליכים משפטיים". המנהלן פירט את תפקידיה של הסנגוריה הצבאית, דרכי ההתקשרות עימה וזמינותה לייעוצים בכל עת.
18. הסנגוריה הצבאית מפעילה סגור תורן אשר זמין למתן ייעוץ 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע. בשנת 2018 הוסיפה הסנגוריה הצבאית אף מענה טלפוני אשר זמין 24 שעות ביממה, על מנת לאפשר לחיילים, לקוחות הסנגוריה ובני משפחתם, ליצור קשר עם הסנגוריה הצבאית בכל שעה. שירות זה מאפשר נגישות מיטבית לכלל לקוחות הסנגוריה אף לאחר שעות הפעילות הרגילות. פניות, אשר בעבר לא זכו למענה מיידי, מגיעות עתה לשירות ההודעות החדש, אשר מבטיח כי כל פנייה מגיעה לייעוץ במהירות. שירות זה משפר משמעותית את השירות שאנו מספקים ללקוחותינו ולמשפחותיהם. שירות המענה הטלפוני מספק מענה מיידי לפניות דחופות באישון לילה, כמו פניות של משפחות מודאגות אשר יקיריהן נעצרו לחקירת מצ"ח. כך, בין היתר, ממשיכה הסנגוריה הצבאית לקדם את השירותיות ללקוחותיה, לצד העמידה הבלתי מתפשרת על רמתה המקצועית.
19. בשנתיים האחרונות הסנגוריה הצבאית העבירה הרצאות רבות למפקדים ולחיילים במסגרות שונות בצה"ל. במסגרת ההרצאות עומדת הסנגוריה הצבאית על זכויות החיילים בהליך הפלילי, על ההשלכות החמורות שנובעות ממנו, ועל החשיבות שבקבלת ייעוץ מסגור בהקדם האפשרי, ובמידת האפשר עוד קודם לחקירה. הסנגוריה מבקשת בכך להעלות את המודעות לשירותיה במטרה להנגישם לכל מי שזקוק לכך.
20. הסגור הצבאי הראשי, אל"ם רן כהן, הוזמן בשנת 2018 על ידי לשכת עורכי הדין לפתוח את המושב "מי מגן על חיילי צה"ל" בוועידת המשפט השנתית של ישראל. הסצ"ר דיבר אודות תפקידה החשוב של הסנגוריה הצבאית, על פועלה לביצור ההגנה על זכויותיהם המשפטיות של חיילי צה"ל ועל ייעודה כגוף משפטי המספק הגנה משפטית מקצועית ונטולת מורא וכגוף מוסדי המייצג את זווית הראייה הסנגוריאלית בעבודות מטה ובתיקוני חקיקה שונים.

פרק שני - הכובע הציבורי

21. עיקר עבודתה של הסנגוריה הצבאית הוא ייצוג של חיילים שנקלעו להליך פלילי. לצד זאת, הסנגוריה הצבאית רואה חשיבות רבה בקידום זכויותיהם של חיילים, על מנת להביא לשינויים מהותיים במערכת האכיפה הפלילית-צבאית בהיקף רחב.
22. לאור האמור פעלה הסנגוריה הצבאית גם בשנים 2017 ו-2018 במספר רחב של תחומים ונושאים, כפי שנפרט להלן. השנתיים החולפות הביאו עימן שינויים משמעותיים ואף דרמטיים בהקשרים אלה, גם בעקבות פניות ובקשות מצד הסנגוריה הצבאית.

2-1 חיפוש במכשירי טלפון סלולאריים

23. אחד היעדים המשמעותיים שהציבה לעצמה הסנגוריה הצבאית היא המערכה נגד חיפוש מופרז ולא מוצדק במכשירים סלולאריים של חיילים הנחקרים במשטרה הצבאית החוקרת. המהלכים שאנו נוקטים הם גם בהקשר המערכתי והעקרוני וגם ניהול מאבק עיקש בתיקים פרטניים. כמובן, שני המסלולים כרוכים זה בזה ומשרתים זה את זה.
24. בשנים האחרונות התמקד מאבק הסנגוריה הצבאית בתחום זה בגידור ההסמכה החוקית לביצוע החיפוש ובצמצום היקפי החיפוש. במסגרת מערכה זו פעלה הסנגוריה לביטול הנוהג הרווח במצ"ח לחיפוש במכשירים סלולאריים באופן מעמיק על סמך הסכמת הנחקר בלבד. בהקשר זה טענה הסנגוריה הצבאית כי הסכמת הנחקר כשלעצמה לא יכולה להוות הבסיס החוקי לחיפוש במכשיר הסלולארי, משני טעמים. ראשית, החוק מסדיר דרך פעולה ספציפית לחדירה לחומר מחשב המחייבת צו שיפוטי. טענו כי לא ניתן להרחיב את הסמכות כפי שהותוותה על ידי המחוקק בדרך של קבלת הסכמה מנחקר, שלא יוצרת סמכות נורמטיבית יש מאין. שנית, טענו שההסכמות שאותן מקבלים חוקרי המצ"ח במהלך החקירות אינן "הסכמות אמת", בשל פערי הכוחות המשמעותיים במהלך החקירה, בשל מצבם הנפשי של הנחקרים במהלכן ובשל רצונם הטבעי של נחקרים לרצות את חוקריהם.
25. עוד נאבקה הסנגוריה הצבאית במדיניות החיפוש הכללית של מצ"ח במכשירים סלולאריים, תוך הפנייה לדרך הפעולה השונה של משטרת ישראל שבה השימוש בכלי פוגעני זה נעשה במשורה ובדרך הממעטת את הפגיעה בפרטיות הנחקר. על כן, פנתה הסנגוריה הצבאית ליועמ"ש לממשלה ולפרקליט המדינה בבקשה להשוות את ההנחיה העוסקת בחיפושים במכשירים סלולאריים של מצ"ח להנחיות משטרת ישראל בנושא, בקשה אשר הובילה לשינוי בהנחיות מצ"ח.
26. בתחילת שנת 2018 השתתפו נציגי הסנגוריה הצבאית, בראשות הסצ"ר, בדיון הצוות הבין-משרדי העוסק באופן ביצוע החיפוש בחומרי מחשב, בראשות מנהל מחלקת

הסייבר בפרקליטות המדינה. בדיון הציגה הסנגוריה הצבאית את עמדתה לפיה יש לערוך חיפוש בחומר מחשב רק במקרים המצדיקים זאת, הן בהיבט חומרת העבירה הנחקרת והן בהיבט קיום החשד הסביר להימצאות ראיות רלוונטיות בחומר המחשב בו נערך החיפוש. עוד הוצגה עמדת הסנגוריה הצבאית לפיה אף לאחר קבלת ההחלטה לחיפוש בחומר המחשב, יש לסייגו ולצמצם את הפגיעה בפרטיות החשוד ובפרטיותם של צדדים שלישיים למינימום ההכרחי, חלף חיפוש כולל ופוגעני בכלל החומר האצור במכשיר בו נערך החיפוש.

27. הצגת עמדתה של הסנגוריה הצבאית - בעקבות פנייתה היזומה - בפני הצוות הממשלתי, המתווה את מדיניות גופי האכיפה במדינת ישראל בתחום מהווה יישום של מחויבותה של הסנגוריה הצבאית לקידום שמירה על זכויותיהם של החיילים החשודים בצבא וביצור זכויותיהם.

חיפוש במכשיר סלולארי על יסוד הסכמת הנחקר

28. כחלק מטיפולנו בתיקים פרטניים בהקשר של העלאת טענות עקרוניות כנגד מדיניות החיפושים של מצ"ח במכשירים סלולאריים, ניהלה הסנגוריה הצבאית מספר הליכים שבמרכזם ניצבה שאלת חוקיות השגתן של ראיות שהופקו כתוצאה מחיפוש במכשיר הטלפון הסלולארי של החייל. ההליך המרכזי אשר נוהל בהקשר זה היה עניינו של ב' ס'.

29. ב' ס' נחקר בחשד לעבירות סמים. בהסכמתו בוצע חיפוש מעמיק במכשירו הסלולארי במעבדת היחידה לחקירות הונאה של מצ"ח. מהחיפוש במכשיר הסלולארי הופקו ראיות שהובילו להגשת כתב אישום נגדו בעבירת תיווך בסם מסוכן. בבסיס משפטו של החייל עמדה שאלת חוקיות החיפוש שנערך במכשירו הסלולארי שנערך במעבדה על יסוד הסכמת הנאשם.

30. הסנגוריה הצבאית תקפה את חוקיות החיפוש שנערך במעבדה בלא נוכחות הנאשם ומבלי שהתאפשר לו לפקח על אופן עריכת החיפוש ולחזור בו מהסכמתו תוך כדי עריכתו. בית הדין הצבאי המחוזי דחה את עמדת ההגנה, קבע כי החיפוש שהתבסס על הסכמת הנחקר הוא חוקי ותוצריו קבילים והרשיע את הנאשם. ההגנה ערערה על פסק דינו של בית הדין ובשלהי 2016 קיבל בית הדין הצבאי לערעורים את ערעור ההגנה וזיכה את המערער מאשמה. **בית הדין הצבאי לערעורים קבע, כי אין די בהסכמה, ואף לא בהסכמה מדעת, של נחקר על מנת להקנות סמכות לערוך חיפוש במעבדה בטלפון סלולארי.** בית הדין לערעורים נימק את החלטתו בשוני בין הליכי החיפוש השונים. בעוד שעיון ידני נערך בפניו של הנחקר, שיכול לחזור בו מהסכמתו בכל רגע, הרי שחיפוש במעבדה הוא חיפוש שבו אין לנחקר אפשרות כזו. מעבר לכך, הוטעם, חיפוש במעבדה מאפשר לחשוף מידע רב שנמחק מהמכשיר ואשר הנחקר לא מצפה כי יתגלה ואף לא

מסוגל לעמוד על היקף המידע המתגלה או להגביל את הסכמתו לחיפוש בתחום מסוים של המכשיר.

31. התביעה הצבאית לא השלימה עם פסיקת בית הדין הצבאי לערעורים והגישה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור. **בקשתה של התביעה הצבאית לרשות ערעור - שלצידה התייצב גם, באופן חריג, היועץ המשפטי לממשלה - נדחתה בשנת 2017** (רע"פ 9446/16 התצ"ר נ' ב. ס.), תוך ציון של שופטי ההרכב בראשות הנשיאה דאז, כי "חיפוש במכשיר הסלולארי הוא כמו חיפוש בנשמה". השופטים קבעו כי יש צורך להסדיר את העניין בחקיקה ולא להסתמך על הסכמתו של הנחקר לצורך חיפוש במעבדה במכשיר סלולארי, שנקבע בפסיקתו של בית הדין הצבאי לערעורים כי הוא אינו מהווה "הסכמה מדעת".

אופן הוצאת צווי חיפוש במכשירים סלולאריים

32. במהלך שנת 2017 עסקנו בניסיון לצמצם הוצאת צווי חיפוש במכשירים סלולאריים של נחקרים בחקירות מצ"ח. לאחר הפסיקה בעניין ב' ס', שפסלה חיפוש במכשירים סלולאריים במעבדה בהתבסס על הסכמת נחקר וחייבה הוצאת צו בנושא, התחוור כי בקשה לצווי חיפוש במכשירים סלולאריים מוגשת ע"י חוקרי מצ"ח באופן תדיר, ללא תלות בחומרת העבירה הנחקרת. הצוויים ניתנו במעמד צד אחד. לאור זאת, הסנגוריה הצבאית נדרשה אף **להיקף הוצאת צווי החיפוש** והחלה בבחינת דרכים לצמצום הוצאתם.

33. בחודש אוקטובר 2017 נחקר תא"ל מ' כ' במצ"ח בחשד להחזקת ציוד צבאי ואזרחי באופן לא תקין. במהלך חקירתו נתפסו מכשיר הטלפון הסלולארי שלו ומחשבו האישי וחוקרי מצ"ח פנו לבית משפט השלום בבקשה לקבלת צווי חיפוש בחומר מחשב על מנת לערוך בהם חיפוש מעמיק במעבדה.

34. הסנגוריה הצבאית פנתה למצ"ח ותביעה הצבאית, בבקשה להתייצב בדיון הצפוי להיערך בבית משפט השלום ולטעון כנגד הוצאת צו החיפוש במעמד הצדדים, זאת בשונה מקיום דיון במעמד צד אחד, כפי שנעשה עד אותה העת.

35. בקשה זו הועברה לבית המשפט על ידי גורמי החקירה. בית המשפט החליט להיעתר לבקשת גורמי החקירה לערוך את הדיון במעמד צד אחד ודחה את בקשת ההגנה לקיים את דיון במעמד הצדדים. על החלטה זו הגישה הסנגוריה הצבאית **עתירה דחופה לבג"ץ** (בג"ץ 8183/17), בבקשה להורות לבית משפט השלום לבטל את החלטתו ולערוך דיון במעמד הצדדים כפי שהתבקש. עוד התבקש בג"ץ להוציא צו ביניים, המורה למצ"ח שלא לבצע חיפוש במכשירים שנתפסו. בעתירה נטען הן ביחס לפגיעה החריפה בזכותו של תא"ל מ' כ' לפרטיות, הן בפגם שבאי שמיעתו כנדרש בהליך אדוורסרי והן בחוסר

ההצדקה למנוע את התייצבותו לדיון ולקיימו בהיעדרו, שעה שדבר תפיסת המכשירים והכוונה לחפש בהם היו ידועים לו זה מכבר עוד טרם הפנייה לבית המשפט בבקשה לקבלת צו החיפוש. לבסוף, טענו כנגד ההנמקה החסרה של בית משפט השלום ביחס לפגיעה בזכותו הדיונית של החשוד להישמע בדיון בעניינו וכמובן ציינו את זכותו המהותית לפרטיות שנפגעה כתוצאה מהוצאת הצו.

36. בית המשפט הגבוה לצדק, מפי כב' השופט י' עמית, הורה עוד באותו הלילה, **בהחלטה תקדימית**, כי עד לדיון בבקשת ההגנה לעיון חוזר בהוצאת צו החיפוש **לא ייעשה שימוש** בחומרי המחשב שנתפסו, אלא לצרכי חקירה דחופים הנדרשים למניעת סיכול החקירה או לצרכי ביטחון דחופים אחרים. עוד נקבע כי החומרים שהופקו מהמכשירים עד לאותו זמן יוכנסו למעטפה סגורה. בהחלטתו אף קבע בג"ץ כי בפני ההגנה, לצד האפשרות לפנות בבקשת עיון חוזר לבית משפט השלום שהוציא את צו החיפוש, אף **האפשרות לפנות בערר** לבית המשפט המחוזי - אפשרות שלא הוכרה במפורש בחוק או בפסיקה עד לאותו יום.

37. למחרת היום פנתה ההגנה לבית משפט השלום בבקשה לעיון חוזר בהחלטתו ולעריכת דיון **במעמד הצדדים**. עם סיום דיון בעניין, שנערך, כאמור, לבקשת הסנגוריה ניתנה החלטה אשר **צמצמה** במעט את היקפו של צו החיפוש המקורי, באופן שמיתן את הפגיעה בפרטיותו של הקצין.

38. בהתאם לאפשרות שהוקנתה להגנה בהחלטת בג"ץ, ובאופן תקדימי, הגישה ההגנה **ערר** לבית המשפט המחוזי על החלטת בית משפט השלום. בית המשפט המחוזי נעתר לבקשת ההגנה לעכב את ביצועו של צו החיפוש בהתאם לתנאים אותם קבע בג"ץ. לאחר דיון ממושך, ובעקבות הערות השופט, חזרה בה ההגנה מהערר לגופו.

39. ההישגים מהליכים אלו משמעותיים במספר רבדים - החל מעיכוב החיפוש במכשירו הסלולארי של החשוד, אשר יכולה להיות לו השפעה על התפתחות החקירה בעניינו, דרך מתן אפשרות לקיום דיון במעמד הצדדים טרם הוצאת צו חיפוש וכלה בקיום דיון בערכאת ערעור על הוצאת צו בנושא זה.

40. לאחר שההליך בעניינו של תא"ל מ' כ' הסתיים פעלה הסנגוריה להפצת הישג זה לשותפיה לדרך בסנגוריה הציבורית המתמודדים עם צווי חיפוש דומים מיד יום ביומו וכן לגופים נוספים. מעבר לכך, בהתבסס על החלטות בעניינו של תא"ל מ' כ' המשיכה הסנגוריה לבחון מקרים אשר התאימו לתקיפת ההחלטה להוציא צו חיפוש. עוד נערך בסנגוריה הצבאית מסמך טיעונים כתוב, בהתבסס על הטענות הכתובים באותו מקרה. המסמך הוכן באופן שניתן יהיה להתאימו באופן מהיר וזמין לעובדותיו של המקרה הפרטני תוך זמן קצר, בשים לב ללוחות הזמנים הקצרים האופייניים להליכים מסוג זה.

41. לסיכום, הסנגוריה הצבאית ממשיכה לפעול, תוך התאמת פעילותה לדפוסי הפעולה של גורמי החקירה והתביעה, על מנת לבצר את זכויות החיילים במהלך החקירות ולהגן על זכויותיהם לחירות, לכבוד ולפרטיות. השילוב בין מאבק עקרוני לבין מאבק בתיקים פרטניים הוכיח עצמו כשיטה אפקטיבית, המובילה להישגים משמעותיים הן בהלכות עקרוניות והן בשיפור מעמדם של נחקרים בחקירותיהם הקונקרטיות.

2-2 "הסדרים מותנים" ו"הסדרי הקפאה"

42. חלק ניכר מן החיילים המיוצגים על-ידי הסנגוריה הצבאית הם חיילים ללא עבר פלילי קודם, שמצאו עצמם במהלך השירות הצבאי נפגשים לראשונה עם רשויות אכיפת החוק.

43. ההליכים הפליליים-צבאיים הם בעלי השפעה משמעותית על המשך שירותם של החיילים ועל עתידם בכלל, לרבות בכל הנוגע להשלכתו של רישום פלילי על מגוון פעילויות ועיסוקים לאחר שחרורו של החייל מהשירות.

44. לאור האמור, הסנגוריה הצבאית רואה חשיבות רבה בבחינה עיתית של מדיניות ההעמדה לדין של חיילים, במטרה לצמצם את ההשלכות האמורות לאותם מקרים בלבד שבהם, לטעמנו, אופיו ומהותו של השירות הצבאי אמנם מחייבים זאת.

הסדרים מותנים בתיקי מצ"ח

45. בעקבות עבודת מטה רחבה וממושכת שנערכה בפרקליטות הצבאית, נכנסה לתוקף בתחילת שנת 2017 הנחיה מס' 3.07 של התביעה הצבאית הראשית, "הסדרים מותנים והסדרי הקפאה". הנחיה זו מבטאת שינוי משמעותי במדיניות האכיפה בצה"ל. בהתאם למדיניות החדשה, חיילים שהסתבכו לראשונה בעברות מסוימות, בהן שימוש בסם מסוג קנאביס מחוץ למסגרת הצבאית בהזדמנויות בודדות, התחלות וזיוף מסוימות, ואף בעברות מסוימות שעניינן פגיעה ברכוש בהיקף מוגבל - יוכלו לערוך "הסדר מותנה", ואם יעמדו בכל תנאיו, לא יעמדו לדין.

46. עוד נקבע בהנחיה, כי סירוב למסור דגימת שתן חרף קיומו של צו המוצא על ידי מפקד במשטרה הצבאית החוקרת לא יוביל, בפעם הראשונה, להליך פלילי אלא שהחייל המסרב יידון בדין משמעתי בפני מפקדיו.

47. בחלוף שנתיים מאז תחילת יישום המדיניות, הסנגוריה הצבאית יכולה לומר בסיפוק, כי ההנחיה החדשה הוכיחה את עצמה בהשגת מטרותיה החיוביות האמורות לעיל. רובם המוחלט של החיילים, לקוחות הסנגוריה, שחתמו על הסדר מותנה, עמדו בכל

התנאים הכלולים בו, תוך שהמשיכו בשירות תקין ומועיל ומשכך נהנו גם מכך שלא מוצה נגדם הדין הפלילי. להלן נציין מספר דוגמאות בודדות, להמחשה בלבד, מתוך תיקים רבים שבהם טיפלנו.

- **רב"ט ט. ס.** - עולה חדש שאביו נפטר לפני שנים. לפני הגיוס עבד בעבודות כפיים כדי לפרנס את אימו ואת אחיו. שירת כלוחם ביהודה ושומרון, והועמד לדין בגין שימוש בסם מסוכן בשלוש הזדמנויות בלבד. לאחר שנחתם עימו הסדר כאמור, הוא שוחרר מן המעצר וחזר לשרת כלוחם - בהצטיינות. הוא השלים את עמידה בתנאים שהוטלו עליו, תוך שכל דגימות השתן שמסר היו נקיות ועמד בהצלחה בדרישות ההסדר המותנה.
- **רב"ט א. א.** - הועמד לדין בגין שני שימושים בקנאביס בנסיבות אזרחיות. התייתם מאביו, שנרצח בפיגוע לפני מספר שנים. החייל ויתר על תמיכה כלכלית מצד אימו שנישאה מחדש על מנת שלא להיות עליה לנטל. מפקדיו העידו עליו כי הוא חייל מצוין, ממושמע ואהוב. הוא המשיך בשירות תקין עד לסיומו המוצלח.
- **סמל מ. -** לוחם בחטיבת גבעתי שהואשם במספר שימושים בקנאביס. לאחר שנחתם עימו הסדר והוא שוחרר מהמעצר הוא שב לשירות והצטיין בו, כפי שהעידו מפקדיו. הוא עמד בכל תנאי ההסדר המתונה עד לסיומו המוצלח.
- **סמל ת. -** הוגש נגדו כתב אישום בגין עבירה של שימוש בסם מסוכן בהזדמנות אחת בלבד. מדובר במי שהוא בן לנכה צה"ל אשר גם טיפל וסעד את אמו החולה. בעקבות הכניסה להסדר התאפשר לו להשלים שירות צבאי מלא ומשמעותי בגדוד קרבי. הוא עמד בכל תנאי ההסדר גם לאחר שחרורו משירות.
- **רב"ט ט. ס.** - כתב האישום שהוגש נגד החיילת ייחס לה זיוף של 17 מסמכים לצורך קבלת 41 ימי מחלה פיקטיביים (גימ"לים). לאחר שעמדה בהצלחה בתנאי ההסדר במשך שנה, ואף הספיקה לסיים שירות צבאי מוצלח - בוטל כתב האישום בעניינה.
- **רב"ט א. -** חיילת בעלת רקע משפחתי וכלכלי מורכבים. הוגש נגדה כתב אישום לקראת סוף שירותה הצבאי בגין שימושים ספורים בקנאביס בנסיבות האזרחיות והיא עלולה הייתה להיות מוכתמת ברישום פלילי. לאחר שנחתם עימה הסדר מותנה, השלימה שירות צבאי מלא ותקין ללא רבב. לאחר מכן המשיכה, גם בתקופת היותה משוחררת, לעמוד בתנאי ההסדר, לרבות מסירת דגימות שתן נקיות באופן קבוע, עד לסגירת התיק בעניינה.

• **טור' א.** - חייל בודד שהתגורר בבית החייל, ללא קשר ותמיכה מצד ההורים. הואשם בשימוש חד פעמי בקנאביס. עמד בכל תנאי ההסדר בהצלחה מלאה, לרבות מסירת דגימות שתן עיתיות, וממשיך בשירות מוצלח.

48. סיפורי ההצלחה של אותם חיילים מדברים בעד עצמם ומשקפים, בראייתנו, דרך התמודדות נכונה וראויה עם תופעת השימוש בסמים.

49. הסנגוריה הצבאית פנתה בבקשה **להרחיב מהותית** את האפשרות להיקשר עם חיילים ב"הסדרים מותניים" בכל הנוגע לסוגי העבירות והנסיבות שבהן ניתן לערוך הסדרים אלה, בהינתן מוטיבציה אמיתית של החיילים לשיקום ולעריכת שינוי חיובי ומועיל בחייהם. בפרט, הסנגוריה הצבאית סבורה, כי יש מקום **להרחיב** את ההסדרים המותניים כך שיחולו **לא רק על שימושים בודדים** בסם מסוכן מסוג קנביס. על כן, פנתה הסנגוריה הצבאית לגורמי הצבא בבקשה להקנות שיקול דעת לפרקליטים הצבאיים להיקשר בהסדר מותנה גם בנסיבות נוספות מאלה המנויות בהנחיית התביעה הנוכחית, ככל שיוצגו נסיבות מתאימות. עוד ביקשה הסנגוריה הצבאית, כי ההנחיה תתוקן, כך שככלל ייחתם הסדר כאמור ביחס למי שמואשם בשימוש בקנאביס בנסיבות אזרחיות במספר של עד כ-20 הזדמנויות (אשר מוליכות, בהיעדר נסיבות מחמירות, לעונשים במסגרת הרישום המופחת).

50. הסנגוריה הצבאית פועלת במטרה לאפשר לסוגי נאשמים נוספים להיקשר בהסדר מותנה. לטעמנו, אין למנוע ממי שהוא בעל עבר פלילי שאינו רלוונטי לעבירה הנוכחית להיקשר בהסדר מותנה. יש צורך בזיקה ממשית בין עברו הפלילי לחשדות המיוחסים לו בהליך הנוכחי. הסנגוריה הצבאית פנתה לתביעה במספר מקרים פרטניים, בהם חייל שבעבר ביצע עריקות ונשפט על כך, אך המשיך בשירות, וכיום הוא חשוד בשימוש ספורדי בסם מסוכן מסוג קנבוס - על מנת שיתאפשר לו לחתום על הסדר מותנה לעמוד במבחן, בדומה לחייל שלא נשפט בעבר בבית דין צבאי בגין היעדרות.

51. עוד, פנתה הסנגוריה הצבאית בעניינם של נגדים בשירות קבע וקצינים (בשירות חובה או בשירות קבע), אשר אינם נכללים במדיניות המעודכנת ומשכך אינם זכאים להיקשר הסדר מותנה או להישפט בדין משמעתי בגין עבירת סירוב להיבדק. באותם מקרים, עמדה הסנגוריה הצבאית על כך שאין "במעמד הצבאי" כשלעצמו הצדקה להחתימם ברישום פלילי, שכן העבירות לא בוצעו במהלך תפקיד, לעיני פקודים, או בנסיבות צבאיות-פיקודיות אחרות. לאור האמור, השוני ב"מעמד הצבאי" אינו שוני רלוונטי לתחולת ההסדרים החדשים. טענות אלה לא התקבלו על ידי גורמי האכיפה.

הסדרי הקפאה בעניינם של נעדרים מהשירות שלא ברשות

52. בנוסף, פעלה הסנגוריה אל מול התביעה הצבאית במטרה להחיל "הסדרי הקפאה" על נעדרים משירות שלא ברשות (משתמטים ועריקים), המהווים חלק גדול מהנאשמים בבתי הדין, ואשר אינם נכללים במסגרת ההנחיות הקיימות. זאת, כך שחיילים שנעדרו מהשירות יוכלו להיכנס למעין "תקופת מבחן" שבה ימשיכו בשירות צבאי תקין, תוך פיקוח ומעקב מתמידים. בהתאם להסדר, עמידת חייל בהצלחה בתנאיו תוביל לביטול ההליך הפלילי בעניינו או להטלת עונש שאינו משמעותי.

53. "הסדרי הקפאה" לנעדרים מן השירות עולים בקנה אחד עם מדיניות ה"הסדרים המותנים" ואף מבטאים רציונליים דומים לאלה שבבסיס המדיניות החדשה הנזכרת מעלה ביחס לעבירות שונות.

54. הסנגוריה הצבאית פנתה בשנת 2017 לתביעה, בבקשה לערוך שימוש מוגבר ושיטתי ב"הסדרי הקפאה" ביחס לנאשמים בעבירות של העדר מן השרות, לאור כך שראוי לטעמנו שהאינטרס הציבורי להשבתם לשירות צבאי מועיל של נעדרים מן השירות המבקשים ויכולים לעשות זאת, יגבר, במקרים המתאימים, על אינטרס הגמול והענישה. כך בוודאי, לשיטתנו מקום בו חרב ההליך הפלילי עדיין תרחף מעל ראשם אם לא יקיימו את התחייבותם.

55. הסנגוריה הצבאית פעלה בשנתיים האחרונות להיקשרות ב"הסדרי הקפאה" רבים ביחס לעריקים. הניסיון מלמד שבחלק מהמקרים "הסדרי הקפאה" הביאו לשירות מוצלח ותורם של החיילים תוך שמוזערה הפגיעה בעתידם. להלן מספר מקרים המדגימים כיצד חיילים בעלי נסיבות מורכבות אשר נקשרו בהסדר הקפאה בסיוע הסנגוריה, נקלטו היטב ביחידותיהם וביצעו שירות משמעותי, ללא הכתמה ברישום פלילי.

- **טור' א.** - בן לאמא פינית ולאב יהודי שהכירו בפינלנד ועלו לישראל. האב נפטר מספר שנים לאחר שעלו לארץ. אימו של החייל החליטה לעזוב את ישראל וחזרה לפינלנד קודם שמלאו לו 18 ובנה נסע עימה. מקץ כמעט עשר שנים, ולאחר שחוה שם אנטישמיות, החל להתקרב ליהדות והבין שברצונו להיות אזרח ישראלי-יהודי, תורם ומשרת במדינת ישראל. הוא חזר לישראל לבדו, התייצב בלשכת הגיוס וביקש לשרת. אז גילה שהוא בעצם מוכרז כמשתמט בעשר השנים האחרונות. הוא נעצר, הועמד לדין והיה צפוי לעונש של חודשים ארוכים בכלא. הסנגוריה הצבאית שכנעה את התביעה לאפשר לו להיכנס למסגרת של "הסדר הקפאה" ואף פעלה אל מול גורמי הצבא על מנת למצוא לו תפקיד שבו יוכל לתרום באופן המיטבי. הוא אכן נכנס ל"הסדר הקפאה" ושחרר ממעצר. הוא סיים טירונות בהצלחה והוצב כאחראי מרפאה בפיקוד העורף תחת מפקד המחנה שהוא גם ה"מנטור" שלו, בעודו מקדם במקביל תהליך גיור.

- **טור' ר.** - משתמטת דתייה, עם נסיבות קשות מאוד מבית. לאחר מעצרה מסרה לסנגורית הצבאית שלה, כי היא נכונה לשרת ולתרום למדינה. לאחר מאמצים הצליחה הסנגורית לשחרר אותה ל"מעצר פתוח" כדי שתעבור טירונות. החיילת אכן הופנתה לטירונות והשלימה אותה בהצלחה כשלאחר מכן הוצבה לשרת ביחידה. כיום היא משרתת באותה יחידה לשביעות רצונם הרבה של מפקדיה.
- **טור' ד.** - הנאשם נולד בארגנטינה ומשפחתו עלתה לארץ ממניעים ציוניים. מחמת נסיבות משפחתיות מורכבות שהה ד' במהלך היעדרותו בארגנטינה וחזר ארצה אך ורק להתגייס לשירות משמעותי בצה"ל. לאור המוטיבציה ולאור נתוניו שובץ בחיל ההנדסה הקרבית והיה חייל מצטיין. בסיום תקופת ההסדר, כתב האישום הומר והוא הורשע בסעיף שאינו נושא רישום פלילי תוך שהוטל עליו עונש מאסר מותנה בלבד.
- **רב"ט א.** - חייל שנעדר שלא ברשות משירות סדיר לתקופה של שנתיים ושלושה חודשים. א' התגייס למערך המקא"ם, השלים טירונות ושירת כשנה וחצי כטבח באיו"ש, ללא כל היעדרויות בתקופה האמורה. לאור נסיבות קשות מבית - משפחה מפורקת, אחים בעלי עבר פלילי נכבד ומצב כלכלי קשה ביותר - החל בהיעדרות. לאור הירתמות של מפקדיו במטרה להחזירו לשירות ולהשלים אותו, ובשיתוף פעולה עם הסנגור הצבאי שייצג אותו - הסגיר החייל את עצמו תוך שהוא מפגין מוטיבציה גבוהה לסיים את השירות. לאור זאת, התביעה קיבלה את בקשת הסנגור ונקשרה עם החייל בהסדר הקפאה אשר הוביל לשחרורו מן המעצר ומאפשר לו להשלים את השירות הצבאי בצורה מוצלחת.
- **טור' ת.** - משתמט שלא התייצב לגיוס במשך 4 שנים. במהלך אותן שנים הוא למד סיעוד. לאחר מעצרו, פנתה הסנגוריה הצבאית לגורמי מקרפ"ר במטרה לבחון את האפשרות שהוא ישרת כ"אח" בצבא ובכך יוכל לתרום במסגרת השירות באופן משמעותי. לאחר דין ודברים, נחתם עימו הסדר הקפאה, הוא שוחרר ממעצר, והחל לשרת במערך הרפואה.
- **טור' י.** - מדובר במשתמט לתקופה של 7 שנים, אשר הוגש כנגדו כתב אישום חמור בעבירת עריקה, תוך שיוחסה לו כוונה שלא לחזור לשירות בצבא. לאחר שעבר לייצוג הסנגוריה הצבאית, מצא הסנגור כי יש בעיות ראייתיות מהותיות בחומר הראיות לצד נסיבות אישיות לא קלות וכן מוטיבציה גבוהה לשירות. לאור זאת, ולאחר דין ודברים עם התביעה, הסכימה התביעה לשנות את סעיף האישום לעבירה קלה יותר ולהיקשר עימו בהסדר הקפאה.

56. במקרים שבהם התביעה הצבאית לא הסכימה להיקשר בהסדר הקפאה, עתרה הסנגוריה הצבאית לבתי הדין הצבאיים לשחרר את הנאשמים ממעצר במטרה לאפשר לחיילים להוכיח את רצונם להשלים שירות תקין. נביא כאן דוגמא אחת להצלחה כזו:

● **סמל א.** - בעניינו של החייל, עריק משירות סדיר לתקופה של 252 ימים, ביקשה הסנגוריה הצבאית להיקשר עם התביעה בהסדר הקפאה, על מנת לאפשר לחייל להשלים את מעט החודשים שנותרו לו לשרת. התביעה התנגדה, ועל כן פעלה ההגנה באפיק אחר. הסנגורים הצבאיים הציגו לבית הדין חוות דעת סוציאלית, העמידה מפקח בדמות מפקד שילווה את החייל בתפקידו החדש, והצמידה לחייל "מנטור" מעמותת "בחברת אחיים". לאור כל זאת, ביקשה ההגנה מבית הדין לשחרר את החייל ממעצר ולאפשר לו לחזור ליחידתו ולהשלים את השירות.

בית הדין הצבאי קיבל את עמדת ההגנה והורה על שחרורו של החייל למעצר פתוח עד תום ההליכים – היינו: בתנאי ריתוק ולא בתנאי כליאה. בית הדין קבע כי לעולם יש לבחון אפשרות לבחירה בחלופת מעצר וכי חזקת החשש להימלטות מאימת הדין נסתרה בעניינו של החייל לאור שירותו התקין עד היעדרותו, המוטיבציה הגבוהה שהביע להשלמת שירותו הצבאי בפני העובדים הסוציאליים ובפני בית הדין, והליווי לו יזכה ממפקדו ומה"מנטור" שהוצמד לו. עוד ציין בית הדין כי בעת בה ננקטים הליכים חלופיים להליך הפלילי הקלאסי בעניינם של נאשמים מתאימים, דוגמת "בית הדין המשלב" ו"הסדרי הקפאה", ראוי לנהוג אף בעניינו של החייל בגישת "בית הל" ולאפשר לו להוכיח את עצמו בשירות צבאי ולא מאחורי סורג וברית.

57. **הסנגוריה הצבאית תמשיך לפעול להחלת "הסדרי הקפאה" על חיילים הנאשמים בהיעדרות מן השירות, על מנת שיתאפשר להם להימנע מהליכים פליליים ורישום פלילי מכביד, תוך הזדמנות נוספת לשירות תקין. זאת הן במסגרת פעולותינו אל מול בית הדין המשלב (ועל כן - בהמשך) והן בהליכים פרטניים שיימצאו מתאימים למסלול זה.**

2-3 - שיקום**תסקירי מבחן**

58. בשנים האחרונות פעלה הסנגוריה להחלת המנגנון של תסקירי מבחן גם על חיילים. זאת על מנת לפרוש יריעה רחבה ומהימנה אודות נסיבותיו האישיות של החייל הנאשם בטרם ייגזר עונשו וכדי לסייע לבתי הדין הצבאיים במתן המלצה על העונש שבו גלום הסיכוי המרבי לשיקומו.

59. הסנגוריה הצבאית סבורה, כי המצב הנוכחי, שבו אין בפני בתי הדין הצבאיים בעת גזירת העונש תמונה מלאה אודות החייל הנאשם הוא לא ראוי ולא חוקי. לא יכול להיות ספק כי בהיעדרם של תסקירי מבחן מקצועיים בפני בתי הדין נגזרים על רבים מהנאשמים-החיילים, באופן יום-יומי, עונשי מאסר רבים יותר וממושכים יותר מאלה שהיו נגזרים אילו הוגשו תסקירי עונש.

60. כידוע, בתי המשפט, ובראשם בית המשפט העליון, מייחסים משמעות רבה לתסקיר המבחן ככלי "חשוב וחיוני, הנועד למלא חלל ריק בחומר שלפני השופט בעשותו במלאכת הענישה; שהרי אופיו, טיבו וסביבתו של העבריין, הרקע לעבריינותו והסיכויים להחזירו למוטב, מידע חיוני והכרחי הם לשופט..." (ע"פ 1399/91 ליבוביץ' נ' **מדינת ישראל**). גם פסיקת בתי הדין הצבאיים קראה לא אחת לתיקונו של העיוות, תוך שסברה כי העניין אינו בסמכותה ועל כן הטילה זאת לפתחו של המחוקק (למשל ע/46/14 התובע הצבאי הראשי נ' **סמל אברהם גטה**).

61. נציין כי גם הפרקליטות הצבאית מודעת לחשיבותו של תסקיר לעניין העונש, ועל כן החלה בעבר עבודת מטה להחלת ההסדר אף במערכת השיפוט הצבאית. יחד עם זאת, עבודת המטה לא התקדמה בקצב משביע רצון, ובשנת 2017 טרם נתגבש פתרון לאמור.

62. לאור האמור, ומכיוון שלא חלה התקדמות בעניין, פנתה הסנגוריה הצבאית בשם של אלפי חיילי צה"ל העומדים מדי שנה לדין פלילי ואינם זוכים לתסקיר בעניין עונשם, **בקדם בג"ץ** בדרישה לקיים מערך של תסקירי עונש בצבא. בפנייתנו עמדנו על ההכרח בקיום מנגנון של תסקירי עונש ביחס לכל חייל המועמד לדין בבתי הדין הצבאיים והטעמנו כי לא ניתן להשלים עם מצב שבו ביחס לכל אזרח שטרם מלאו לו 21 המועמד לדין בפני בתי המשפט ב"אזרחות" חלה חובה מוחלטת להפנותו לתסקיר שירות המבחן בעוד שחיילים, בני אותם גילים, מנועים מאפשרות זו בצבא. הבהרנו כי אם לא ייערך שינוי משמעותי בצבא באופן שייערכו תסקירים לחיילים לפני החלטת בבתי הדין הצבאיים על עונשם, לא יהיה לנו מנוס אלא לפנות בעתירה בעניין לבית המשפט הגבוה לצדק.

63. לאחר פנייתנו קודמה עבודת המטה מערכתית והסנגוריה הצבאית הייתה שותפה לה. הסנגוריה הצבאית הביעה עמדתה, כי יש מקום להחיל את כלי תסקיר המבחן בצורה הדומה ביותר לאופן הפעלתו במערכת האזרחית, תוך ביצוע ההתאמות ההכרחיות למערכת הצבאית. עוד הטעימה הסנגוריה הצבאית, כי כלל הנאשמים המועמדים לדין במערכת הצבאית יכולים להרוויח מתסקירי מבחן, וזאת בהתאם לתכלית העומדת מאחורי מוסד זה, והיא שואפת להרחיב את שימוש בו, כאשר הוא ייכנס למערכת הצבאית, לכמה שיותר אוכלוסיות, ככל שניתן. פיילוט המפעיל "תסקיר עונש" (המצומצם מתסקיר המבחן הקיים באזרחות) החל את פעולתו בתחילת שנת 2019 והסנגוריה הצבאית עומדת מקרוב על אופן תפקודו.

64. בנוסף, פעלה הסנגוריה במקרים פרטניים במטרה להגשים את תכליות התסקיר - מתן תמונה מלאה ומאוזנת על הנאשם, נסיבותיו, נסיבות ביצוע העבירה וסיכוי השיקום - אף קודם שהסתיימה עבודת המטה; הן בדרך של בקשות מצד סנגורים למנות חליפי תסקיר (כגון מומחים מטעם בית הדין) והן בהבאת חוות דעת מגורמים רלוונטיים (רשויות הרווחה, עובדים סוציאליים, קרימינולוגים וכו').

בית דין משלב

65. במערכת המשפט האזרחית החל בשנת 2014 פיילוט של **בתי המשפט קהילתיים** כיום פועלים מספר בתי משפט כאלה ברחבי הארץ. אותם בתי משפט הם חלק מתפיסה רחבה של "בית משפט כפותר בעיות" המכוונים ליצור מסגרת משפטית-שיקומית להתמודדות עם בעיה שבשורש העבריינות. זאת, מתוך ההנחה שחלק ניכר מההתנהגות העבריינית הוא נגזרת של בעיות חברתיות וכלכליות ולכן המאבק האפקטיבי בפשיעה צריך לכלול פתרונות מערכתיים לבעיות אלה.

66. בתי המשפט הקהילתיים נועדו גם למנוע עבריינות חוזרת (רצידיביזם) באמצעות טיפול בסיבות שהביאו לעבריינות ובבסיסם התפיסה שלחברה בכללותה יש אחריות לשיקום העבריינים, אשר שלא אחת, הגיעו למצבם בשל חוסר השוויון החברתי (בחינוך, תעסוקה, בריאות ומשאבים). כמו כן, מבחינת תועלתנית-כלכלית העלויות של כליאה הינן גבוהות ולא פותרות את בעיית העבריינות. דוח ועדת דורנר (אשר הוזכר מספר פעמים בדוח שנתי זה) מצא כי במקרים רבים הכליאה איננה מתאימה והיא גורמת רב מהתועלת. בתי המשפט הקהילתיים פועלים בשיתוף גורמי רווחה, חינוך, תעסוקה, שירות המבחן ועוד (בהתאם לצורך של נאשם).

67. על רקע זה החלה, ביוזמת יחידת בתי הדין הצבאיים עבודת מטה, שבסיומה הוחלט על ייסוד של **בית דין משלב בצה"ל**, העוסק בחיילים שעברו עבירה של העדר מן השירות, כאשר הרעיון המסדר הוא טיפול בנאשם-העריק בצורה רב מערכתית, לרבות שילוב

מפקדים, גורמי ת"ש, גורמי הרווחה בעיר מגוריו, לשם הגשמת המטרה של החזרתו לשירות תקין ותורם.

68. במסגרת התהליך, חייל שיביע רצון להשתלב בתוכנית ויימצא מתאים לכך (בהתאם לקריטריונים שנקבעו), ישוחרר מן המעצר ויוחזר ליחידתו, שם תותאם לו "תוכנית טיפול ושילוב", שתאושר על ידי בית הדין המשלב. לאחר מכן, ייערכו באופן עיתי דיונים על מנת לבחון את השתלבות ואת הטיפול בצרכיו. לאחר שנה, ואם חייל יתמיד בשירותו הצבאי, יסתיים ההליך הפלילי ללא עונש מאסר וללא רישום פלילי כלל. במסגרת אותה תקופה ילווה החייל על ידי מפקדיו, גורמי הת"ש והרווחה וסנגורו.

69. הסנגוריה הצבאית נטלה חלק בעבודת המטה לאיפיון דרך פעולתו של בית הדין המשלב ולהגדרת הקריטריונים שלאורם יפעל. הערות הסנגוריה הצבאית בהקשרים השונים התקבלו והוטמעו באופן שמביא להגנה שלמה יותר על זכויות החיילים. הסנגוריה הצבאית מברכת על המהלך ורואה בו צעד נכון, שיאפשר השלמת שירות תקין וצמצום הנשר ויצמצם את הכליאה ואת השלכות ההליכים הפליליים.

70. הסנגוריה הצבאית סבורה, שיש מקום להרחיב את התוכנית ואת הקריטריונים ולאפשר להיקף רחב הרבה יותר של חיילים - המגלים מוטיבציה להשלמת השירות אך נאלצים להתמודד עם בעיות סוציו-אקונומיות קשות - לעשות כן תחת עינו של בית הדין.

71. כבר כיום, ובחלוף פרק זמן מתחילת פעילותו של בית הדין המשלב, ניכר שלסנגורים הצבאיים חשיבות רבה בתהליך: החל בזיהוי החיילים המתאימים לקחת חלק במסגרת ייחודית זו, בהעמדתם של אלה על המשמעויות, היתרונות והמחויבות הנדרשת, בדרך הממושכת של ליווי החיילים לאורך כל ההליך - ועד לייצוגם בפני בית הדין המשלב ובפני מערך השילוב בדיונים הרבים שנערכים.

עבודות צבאיות

72. במהלך 2017-2018 המשיכה הסנגוריה הצבאית לקדם את עמדתה העקרונית שיש לבחון מחדש את ההנחה כי עונש המאסר הממשי מאחורי סורג ובריח הוא כ"ברירת מחדל" עבור חיילים בשירות חובה המועמדים לדין פלילי במסגרת הצבאית.

73. הסנגוריה הצבאית מחזיקה בעמדה כי ראוי, כשאין מדובר בעבירות במדרג החומרה או הסיכון הגבוהים, להעדיף עונשים שיקומיים יותר כדוגמת עונש מאסר בדרך של "עבודה צבאית" - המהוות המקבילה הצבאית לעונש מאסר בדרך של "עבודת שירות" במערכת הפלילית האזרחית.

74. בהמשך למפורט בדו"ח השנתי הקודם, נזכיר כי כבר לפני שנתיים ומחצה קבעה הוועדה הציבורית לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים בראשותה של השופטת בדימוס דליה דורנר (להלן - **דו"ח דורנר**), כי יש להמעיט ככל הניתן בהשתתפות עונשי מאסר קצרים כאשר הדבר אינו הכרחי. זאת, כאשר עונשי מאסר קצרים נפוצים במיוחד במערכת הפלילית הצבאית, המתאפיינת באכיפה פלילית מחמירה יותר מהמערכת האזרחית ביחס לעבירות שונות, כדוגמת שימוש עצמי בסם מסוכן ובעבירות שאינן קיימות מחוץ למסגרת הצבא, כגון היעדר מן השירות.

75. לדו"ח חשוב זה, שאומץ בהחלטת ממשלת ישראל ואף הוביל לתחילת הליכי חקיקה בכנסת ישראל, הצטרפה בשנת 2017 קריאתו של בית המשפט העליון. כך, במסגרת פסק הדין שבו נקבע מהו "שטח המחייח" המזערי הנדרש לכל כלוא ועצור בישראל, באופן שמחייב צמצום ניכר של מספרם, צוין כי **יישום של המלצות דו"ח דורנר מהווה פתרון אפשרי וראוי לצמצום המתחייב**.

76. כאן המקום לפרט, כי בעוד במערכת הפלילית האזרחית מתחילים מדי שנה כ-**5,000** נאשמים לרצות עונש של עבודות שירות במסגרת כ-**450** מקומות עבודה הרי שבמערכת הצבאית מרצים בשנתיים האחרונות רק כ-**150** חיילים מדי שנה עונש בדרך של עבודה צבאית, במסגרת כ-**15** בסיסים צבאיים בלבד. חלק ניכר מהם אף עושים זאת רק לאחר שהם מרצים עונש מאסר ממשי, במסגרת תמהיל ענישה של מאסר ממשי + עבודות צבאיות, ולא לאחר שהוטלו עליהם עבודות צבאיות "טהורות" בלבד.

77. על רקע האמור, הסנגוריה הצבאית פנתה לפרקליטות הצבאית ולמפקדים בכירים נוספים בצבא בניסיון לרתום את המערכת הצבאית לרוחות השינוי המנשבות בגופי הממשל והמשפט בארץ, לשם הגברת השימוש בעבודות צבאיות חלף מאסר ממשי.

78. בתוך כך, הסנגוריה הצבאית פועלת לשנות את המצב הקיים ולהרחיב אופי המקומות שבהם יכולים חיילים לבצע עונש שיקומי זה, באופן שישירת את טובת הכלל. כך, לדוגמה, הסנגוריה הצבאית הציעה בפנייתה לאפשר לחיילים נאשמים לבצע את עונש העבודה הצבאית במסגרות בעלות ערך מוסף ערכי וצבאי, כגון בתי חולים, "האגודה למען החייל" ו"בית הלוחם" ולא רק בבסיסים צבאיים.

79. במהלך 2019 תיכנס לתוקף הוראת שעה לפיה ניתן יהיה להורות שעונש מאסר שאורכו אינו עולה על **תשעה** חודשים ירוצה, כולו או חלקו, בדרך של עבודת שירות, חלף המגבלה של שישה חודשים כיום. עוד קובעת הוראת השעה כי נאשם שנגזרו עליו עבודות שירות לתקופה העולה על שישה חודשים - תיקבע תוכנית ליווי ושיקום על ידי קצין מבחן, אלא אם האחרון מצא כי הדבר אינו נדרש.

80. הסנגוריה הצבאית רואה חשיבות רבה בהחלת מנגנון דומה לליווי ושיקום גם במערכת הצבאית. זאת, לאור שיקולי השיקום הכלליים אשר עומדים בבסיס הוראת השעה

ולאור שיקולי השיקום המיוחדים החלים ביתר שאת במקרים בהם בתי הדין הצבאיים גוזרים עונש מאסר בדרך של עבודות צבאיות, ועמדה זו הועבירה לגורמים הרלוונטיים.

81. מעבר לאמור הסנגוריה הצבאית סבורה כי התיקון הנוכחי שב ומדגיש את הצורך והחובה להטיל עונשים שירוצו בדרך של עבודה צבאית, חלף מאסרים קצרים, במקרים המתאימים.

82. לצד הפניות העקרוניות, הסנגורים הצבאיים פועלים בשגרה להרחבת השימוש בעונש העבודות הצבאיות חלף מאסר ממשי גם בתיקים פרטניים - וזוכים להישגים. נציין מספר דוגמאות לכך:

- **ע/64/17 התצ"ר נ' טור' ר. ר.** - חייל בשירות סדיר שהפר "הסדר הקפאה" ביחס לעבירות של שימוש והחזקה בסם מסוכן מסוג קנאביס. בית הדין הצבאי לערעורים התערב אמנם בעונש המאסר בדרך של עבודה צבאית שהושת על הנאשם ביחס לשימוש בסם שהיווה הפרה של הסדר הקפאה, אך בד בבד נדחה ערעור התביעה ביחס ל-15 ימי מאסר נוספים בדרך של עבודות צבאיות שהוטלו עליו בגין יתר עבירות הסמים שביצע (כאשר התביעה עתרה לכך שתקופה נוספת זו תרוצה ככליאה במאסר ממשי).

- **דרום 337/17 התובע הצבאי נ' סמל ד. ר. א.** - לוחמת חי"ר בשירות סדיר שהחזיקה סם מסוכן מסוג קנאביס וסירבה למסור דגימת שתן על אף צו שחייב אותה לעשות כן. בית הדין הצבאי המחוזי הטיל על הנאשמת עונש של 30 ימי מאסר בדרך של עבודות צבאיות, על אף עתירת התביעה לגזור עליה מאסר ממשי דווקא.

- **דרום 53/17 התובע הצבאי נ' סמל ע. ל.** - לוחם חי"ר ששימש כחובש בשירות סדיר החזיק ברכב סם מסוכן מסוג קנאביס וכלים לשימוש בסם, השתמש בסם מסוג זה במספר הזדמנויות בנסיבות אזרחיות וסירב בהתנהגותו למסור דגימת שתן על אף צו שחייבו לעשות כן. בית הדין הצבאי המחוזי גזר עליו עונש של 40 ימי מאסר בדרך של עבודות צבאיות, על אף עתירת התביעה למאסר ממשי.

83. פסיקות אלה, המובאות כדוגמאות בלבד, מלמדות על נכונות גם מצד בתי הדין הצבאיים להטיל, במקרים המתאימים, עונשי מאסר בדרך של עבודות צבאיות על חיילים בשירות סדיר **שעדיין בשירות** - גם כאלה שהורשעו בשימוש בסם מסוכן.

84. על רקע האמור, **הסנגוריה הצבאית שבה וקוראת להרחבת השימוש בענישה שיקומית בכלל, ובענישה בדרך של עבודה צבאית חלף מאסר ממשי בפרט**, ותמשיך לפעול לשם כך, הן בכובעה הציבורי והן במקרים פרטניים.

צדק מאחה

85. תפיסת הצדק המאחה מציעה זווית ראייה ייחודית על המעשה הפלילי ועל התגובה הראויה לו, ולפיה מעשה העבירה אינו רק סטייה מאמת המידה הנורמטיבית של החוק הפלילי, אלא גם מעשה היוצר שורת פגיעות - בקורבן, במשפחתו, בבני הקהילה וביחסי הגומלין בקרבה. לפיכך, נושא מבצע העבירה לא רק באחריות פלילית, אלא גם באחריות מוסרית על מעשיו, כלפי מי שנפגע מהם.

86. לאור האמור, לפי תפיסה זו יש מקום לאחות - בגדרי ההליך הפלילי - את הפגיעות וליישב את הסכסוך בין נפגע העבירה למבצעה, תוך מתן מענה מיטבי למכלול הפגיעות והצרכים שנוצרו בעקבות העבירה, ובראשן אלו של נפגע העבירה. חשוב לציין, כי הליך הצדק המאוחה מתבצע אך ורק כאשר **מסכימים** לכך כלל הצדדים, הנפגע, מבצע העבירה וגורמי הקהילה.

87. הסנגוריה הצבאית פנתה לפרקליטות הצבאית בבקשה לבחון את האפשרות להחיל מנגנוני צדק מאחה בתחום המשפט הפלילי הצבאי.

88. בפנייתנו המנומקת הטעמנו שהגיעה העת לאפשר, במסגרת ההליך הפלילי הצבאי, החלה של תהליכי צדק מאחה, מהם יצאו נשכרים הפרטים - הפוגע, הנפגע, היחידות הצבאיות, הצבא כולו והחברה כולה. עמדנו על כך שהפעלת מנגנון של צדק מאחה בצבא תעלה בקנה אחד עם האינטרס הציבורי – גינוי ההתנהגות העבריינית, העצמת האדם, קבלת אחריות אקטיבית של הפוגע ופיצוי הקורבן, וכן עם האינטרס של שיקום עבריינים ושילובם מחדש בחברה. הצגנו הצדקות מיוחדות להחלת המנגנון בצבא, בין היתר המסגרת היחידתית שבה מאפיינים של קהילה ויחסי האמון המיוחדים השוררים ככלל, והחייבים להמשיך ולשרור, בין המשרתים ביחידה.

89. במסגרת מהלכיה של הסנגוריה הצבאית להכניס כלי של "צדק מאחה" להליכים הפליליים בצבא נערכה פגישה עם עמותת "מוזאיקה" - המרכז ליישוב סכסוכים בהסכמה.

בפגישה נסקרו מאפייני השירות הצבאי וההליכים הצבאיים, כמו גם הרציונלים המאפיינים את השירות הצבאי. הוסכם כי יש הצדקה יתרה להחלת "צדק מאחה" ביחס לחיילים דווקא, גם בשים לה למאפייני ה"קהילה" בצבא ולאופי העבירות בדרך כלל. יש טעם של ממש בכלי זה בצבא גם ביחס לנפגעים.

90. סוכם כי הסנגוריה הצבאית תמשיך לפעול להכנסת הכלי לצבא ובין היתר תיעזר גם במומחיות של העמותה בהקשרים השונים, גם באיתור מקרים מתאימים וגם באפשרות להיעזר במנחה מתאים בתהליך.

ליווי וגורמי תמך

91. חלק נכבד מהחיילים הנזקקים לשירותי הסנגוריה הצבאית מגיעים מרקע מוחלש ומורכב. מעבר לסיוע הת"ש, חיילים אלה נזקקים לתמיכה, הדרכה וליווי, שאין להם יכולת לקבל מגורמים אחרים. הסנגוריה הצבאית נעזרת ב"מנטורים" ו-ב"אחים בוגרים", אשר מוצמדים ביוזמת הסנגורים הצבאיים לחיילים-נאשמים ומלווים אותם לאורך ההליך הפלילי ואף לאחריו. לחיילים רבים מדובר בגורם אשר לראשונה בחייהם נמצא שם עבורם, מקשיב להם ונותן להם עצות והדרכה לחיים. מניסיוננו, הדבר מסייע רבות ונושא פירות ובכוונתנו להרחיב את הפריסה של ה"מנטורים" - הן במספר החיילים והן בסוגי ה"מנטורים" - בשנה הקרובה. נדגים מקרה אחד, הממחיש את החשיבות בהסתייעות בגורמים אלה.

92. **טור' י.** הועמד לדין בגין עבירה של שימוש ברכב צבאי ללא רשות. מדובר היה בחייל בעל נסיבות סוציו-אקונומיות מורכבות ביותר - הורים מבוגרים וחולים, שעברו מפולת כלכלית ולא היו בעלי אמצעים לכלכל את עצמם, ובוודאי שלא לסייע לבנם. נסיבותיו האישיות הקשות הן שהובילו אותו לביצוע מעשיו. כאשר הגיע לפגישה עם הסנגורית הצבאית הוא היה צפוי לעונש מאסר ארוך, שלאחריו היה צפוי להיות מפוטר מהצבא. הסנגורית הצמידה לו "מנטור", על מנת שסייע לו במהלך שירותו הצבאי ויתמוך בו. לראשונה בחייו לטור' יי הייתה דמות חזקה שהקשיבה לו, נתנה לו עצה טובה, הן בקשר לשירות הצבאי והן בקשר לחיים, ובעיקר - הייתה שם בשבילו. המנטור והסנגורית הצבאית הצליחו להביא למהפך של ממש בחייו של טור' יי ומפקדיו מעידים עליו כי הוא הפך להיות חייל אחראי, מקצועי ומסור, ואף התנדב להשתתף בפעולות הצלה במהלך שריפות, תוך סיכון עצמי.

ימי עיון בנושא שיקום

93. הסנגוריה הצבאית שמה לה למטרה להביא לכך שיינתן לשיקולי ה**שיקום** המשקל הראוי להם בעת גזירת עונשם של חיילים. יש לזכור, כי חיילים הם צעירים בגילם, רובם חצו זה לא מכבר את גיל הקטינות ואך עתה היו באזרחות, ולאחר תום השירות הצבאי יהיה עליהם לפלס דרכם ולבנות את חייהם.

94. הסנגוריה הצבאית סבורה, כי בחלק לא מבוטל של התיקים ישנם סיכויי שיקום גבוהים, אך לא פעם המערכת אינה נותנת להם משקל מספק והדבר מוביל לענישה ביתר.

95. על מנת לנסות ולשנות תפיסה זו, ערכה הסנגוריה הצבאית בשנת 2017 יום עיון רחב יריעה בנושא אכיפה פלילית בכלים מתקדמים עם דגש על נושא השיקום ובית הדין הקהילתי.

96. ליום העיון היו שתי תכליות חשובות: ראשית, שיפור מקצועיות הסנגורים הצבאיים בנושא השיקום, ושיפור הייצוג המשפטי הניתן לחיילים אשר מתאימים להליכי שיקום שונים. שנית, העברת ארגז הכלים השיקומי לאורחים הרבים שהוזמנו ליום העיון, בין היתר מבתי הדין הצבאיים ומהתביעה הצבאית.

97. ביום העיון השתתפו דוברים העוסקים בנושא השיקום באזרחות ובצה"ל מכל קשת התפקידים במערכת המשפט: שופטים, תובעים, סנגורים, אנשי שירות המבחן ואנשי אקדמיה. ליום העיון הוזמנו - והגיעו - גם מפקדים בכירים בצבא שיש להם חלק ניכר בעיצוב מדיניות הצבא בהקשרים אלה.

98. בסוף שנת 2018 ערכה הסנגוריה הצבאית יום עיון נוסף, אשר בא להשלים את היריעה ולפרט היבטים נוספים של שיקום בהליך הפלילי. כמו כן, יום העיון ביקש לעמוד על השינויים שנערכו במערכת האכיפה הצבאית בשנתיים האחרונות בהיבט זה. ליום עיון זה הוזמנו גם בעלי תפקידים בכירים מהתביעה הצבאית, לאור החשיבות הרבה שרואה הסנגוריה הצבאית בהפצה ובהנחלה של ערכי השיקום בקרב גורמי האכיפה.

סטייה ממתחם העונש בשל שיקולי שיקום

99. על החשיבות בשיקולי השיקום ניתן ללמוד אף בעניין של סטייה ממתחם הענישה. לבית הדין הצבאי יש סמכות לסטות לקולה ממתחם הענישה שקבע בשל שיקולי שיקום והרצון שלא לפגוע בשיקומו של נאשם. לאור זאת, יש חשיבות בהבאת כלל שיקולים אלו (למשל - באמצעות תסקיר מבחן) בפני בית הדין, כפי שניתן לראות בפסק הדין הבא.

100. חייל הורשע, לאחר ניהול משפט הוכחות, בעבירת חבלה חמורה, בכך שמספר שבועות לאחר גיוסו, במהלך עימות, בעט בראשו של חייל אחר וגרם לו לשבר בלסת. על החייל נגזר עונש של עשרה חודשי מאסר לריצוי בפועל. הסנגוריה הצבאית הגישה ערעור על חומרת העונש וטענה כי גזר הדין מחמיר יתר על המידה, הן לאור טיב מעשיו של החייל ונסיבות ביצוע העבירה, והן לאור **שיקולי שיקום משמעותיים** הנוגעים להתנהגותו המופתית בשנה וחצי שחלפו מאז העבירה, במהלך שימש כלוחם מצטיין.

ההגנה הציגה בפני בית הדין לערעורים חוות דעת של מפקדים ושל גורמים נוספים, אשר העידו על המהפך שביצע הנאשם - מחייל שלא הבין את המסגרת והתנהג באימפולסיביות לחייל מצטיין, אשר הופקדה בידי אחריות פיקודית ומפקדיו משבחים אותו. בית הדין לערעורים **קיבל את ערעור ההגנה** והקל בענשו של החייל ל-6 חודשי

מאסר בפועל. נקבע שחלוף הזמן, אשר חלקו נעוץ במחדלי המערכת, יצר הזדמנות להוכחת שיקומו של החייל, הזדמנות שאותה ניצל החייל היטב, כפי שהעידו ראיות ההגנה. לאור זאת נקבע כי באופן חריג יש הצדקה **לסטות ממתחם העונש ההולם משיקולי שיקום** ולהקל עם החייל, אף לשם מתן תמריץ לשיקום נאשמים נוספים (עי' 50/18 מ. ק. נ' התצ"ר).

2-4 - מעצרים

קיצור תקופת המעצר הראשוני

101. בסוף שנות התשעים קיבל בית המשפט העליון את עתירת הסניגוריה הצבאית לקיצור תקופת מעצרם הראשוני של חיילים ותקופת המעצר קוצרה מ-96 שעות ל-48 שעות. בדוח הסניגוריה הצבאית לשנים 2015-2016 הרחבנו בנוגע פניותינו אל גורמי הפרקליטות הצבאית והיועמ"ש לממשלה במטרה לקצר את תקופת מעצרם הראשוני של חיילים ל 24 שעות וכך להשוות את מצבם לנהוג בערכאות אזרחיות.

102. החל ממוחצית שנת 2015, חיילים שנעצרו בידי מצ"ח בחשד לביצוע עבירה פלילית שאינה היעדר מן השירות, מובאים להארכת מעצר **בתוך 24 שעות** בלבד ממועד מעצרם.

103. לאחר שקיצור תקופת המעצר של חיילים הנחשדים בביצוע עבירות פליליות הוכח כמוצלח, סברה הסניגוריה הצבאית כי **בשלה העת להשוות אף את מצבם של חיילי צה"ל החשודים בביצוע עבירות של היעדרות משירות, כך שיובאו בפני שופט תוך 24 שעות מעת מעצרם.**

104. בהתאם לכך, ובהמשך לעתירת סגנור פרטי בעניין, הסניגוריה הצבאית פנתה בשנת 2017 לפרקליטות הצבאית ולמשרד המשפטים בדרישה להחיל באופן מידי את קיצור תקופת המעצר הראשוני על חיילים שנעצרים בחשד להיעדרות מן השירות שלא ברשות.

105. בבקשתנו, פירטנו את הקושי החוקתי העולה מאפלייתם של חיילי צה"ל החשודים בעבירה של היעדרות משירות שתקופת מעצרם הראשונית הינה בת 48 שעות. הטעמנו כי הפגיעה בשוויון היא מהותית וצורמת כאשר עסקינן בעבירה שאינה מן החמורות בספר החוקים ושאינה מביאה עימה צורך בחקירה משטרית מורכבת. מעשה, מרבית חומר החקירה בעניינם של נעדרים משירות (למעט אמרתם במשטרה הצבאית שנגבית עם מעצרם) מצוי ברשות הצבא עוד קודם למעצרם.

106. בפנייתנו עמדנו גם על העובדה כי חלק מהחשודים בעבירות היעדרות משירות הינם משתמטים, אשר מעולם לא היה קשר בינם לבין המערכת הצבאית, והפגישה הראשונית שלהם עם המערכת היא במסגרת מעצרם.

107. הוספנו, כי לאורך השנים נתקלנו לא אחת בחשודים בהשתמטות שהגיעו משולי החברה, ואשר עקב נתונייהם הדלים ונסיבותיהם הקשות, לא ידעו כיצד להסתדר בנבכי הביורוקרטיה הצבאית ולהסדיר מעמדם. לעיתים, פגישתם של אלו בסניגוריה הצבאית הביאה לשחרורם ממעצר לצד פיטוריהם משירות ביטחון.

108. בעקבות פנייתנו זו, הוחלט לצרף את הסניגוריה הצבאית לעבודת מטה שמטרתה לבחון את הדרך לקיצור תקופת מעצרם של חיילים החשודים בהיעדרות משירות שלא ברשות והעמדתה על תקופה בת 24 שעות.

109. בנוסף לכך, הסניגוריה הצבאית פנתה לגורמי הצבא בדרישה לעגן את קיצור תקופת המעצר ל-24 שעות **בחקיקה ראשית**, על דרך של תיקון חוק השיפוט הצבאי, תוך השוואת ההסדר החוקי למערכת המשפט האזרחית.

110. הסניגוריה הטעימה כי הפיילוט מתנהל בהצלחה וכי כלל הגורמים הנוגעים בדבר ערכו את ההתאמות הנדרשות לצורך פעילות במסגרת של מעצר ראשוני בן 24 שעות, חלף 48 השעות שהיו נהוגות בעבר בעניינם של עצורי מצ"ח. בהמשך לפניית קודמות בנושא טענה הסניגוריה כי מדובר במצב לא חוקתי, והפער בין החוק עלי ספר לבין החוק הנוהג אינו סביר.

מעצרים בעבירות סמים

111. כפי שעמדנו לעיל, שנת 2017 הביאה עימה בשורות חדשות לחיילי צה"ל שהואשמו **בשימושים** ספוראדיים בסם מסוכן "קל" (לרוב קנאביס) מחוץ לבסיס (בנסיבות אזרחיות). על פי מדיניות התביעה החדשה, חיילים אלה יכולים להיקשר ב"הסדר מותנה" או ב"הסדר הקפאה", כשעם סיומו המוצלח ייסגר התיק בעניינם או יבוטל כתב האישום שהוגש נגדם.

112. כך, לאורך השנים פסיקתו העקבית של בית הדין הצבאי לערעורים הייתה כי חייל שמואשם בשימוש בסם מסוכן, גם אם השימוש היה בנסיבות אזרחיות לחלוטין, ייעצר עד לתום ההליכים המשפטיים בעניינו. בסוף שנות התשעים של המאה הקודמת, **התקבעה** ההלכה לפיה ככלל, חייל שמואשם בשניים עד ארבעה שימושים בסם "קל" בנסיבות אזרחיות יוחזק במעצר פתוח בבסיסו עד לתום משפטו, ואילו מי שמואשם בחמישה שימושים ומעלה יוחזק במעצר ממשי עד לתום ההליכים בעניינו.

113. במהלך 2017 ביקשנו לאתגר תפיסה זו, בהישען - גם - על השלכות הרפורמה הנזכרת. בהתאם לכך, הסניגוריה הצבאית תקפה את הלכות המעצר בתיקי סמים בבית הדין הצבאי לערעורים בתיק **ע"מ 58/17 רב"ט ד. י. נ' התצ"ר**. באותו מקרה, הואשם חייל בשימוש בסם מסוכן מסוג קנאביס בשבע הזדמנויות בנסיבות אזרחיות במהלך שירותו

הצבאי. בהתאם להלכה הנוהגת, הורה - כצפוי - בית הדין הצבאי המחוזי על מעצרו הממשי של החייל עד לתום ההליכים המשפטיים בעניינו.

114. בערעורה, תקפה הסנגוריה הצבאית את הקביעה הקטגורית כי שימוש בסם מסוכן בנסיבות אזרחיות בהיקף זה מקים עילות מעצר המחייבות את החזקת החייל במעצר ממשי בעת בירור משפטו. בפרט, ציינו כי שימושים שאינם רבים בסם "קל" אינם מלמדים על מסוכנות הניבטת מהחייל המצדיקה את הותרתו מאחורי סורג ובריח.

115. טענו כי התמורות שחלו בחברה בכלל, בכל הנוגע ליחסה כלפי מדיניות האכיפה בעבירות של שימוש והחזקת סם מסוכן לצריכה עצמית, ואלה שחלו לאחרונה בצבא, מחייבות בחינה מחודשת ושונה ביישום הלכות המעצר במקרים של שימושים שאינם רבים בסם "קל" בנסיבות אזרחיות.

116. הדגשנו כי נוכח שינוי מדיניות התביעה נוצר מצב אבסורדי שלפיו מי שמואשם בעד ארבעה שימושים בסם "קל" בנסיבות אזרחיות משוחרר ממעצרו בהתאם לתנאי "הסדר ההקפאה" שבו הוא נקשר, ואילו חברו אשר ביצע חמישה מעשי שימוש באותו הסם יוחזק במעצר ממשי עד לתום משפטו. והפער, להשקפתנו, הוא בלתי נסבל.

117. **בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את עמדתה של הסנגוריה הצבאית ושינה את ההלכה ששלטה בכיפה כמעט עשרים שנה.** בית הדין הצבאי לערעורים ציין בהחלטתו כי שינוי מדיניותה של התביעה הצבאית "פערה פער רחב מדי, בין אלה שהיקף מעשיהם מצוי בקירוב לרף התחתון שנבחר, לבין אלה שבאו בגדרם של התנאים להסדר מותנה".

118. לאחר בחינת טענות הצדדים, ראה לנכון בית הדין הצבאי לערעורים "להוסיף מדרגה חדשה", וקבע "כי ככל שהתשתית הראייתית מלמדת על שימוש בסם "קל", בנסיבות אזרחיות, במספר מועט של הזדמנויות, בין חמש לשמונה, ככלל, בהתאם לכללים ולעקרונות שנקבעו בהלכה הפסוקה רבת השנים - מתקיימת עילת מעצר של מסוכנות צבאית, אשר אף כי היא מצדיקה מעצר, ניתן בנסיבות מתאימות, להלום אותה באמצעות חלופה של "מעצר פתוח ביחידה", לעיתים יחד עם מתן הוראה למתן דגימות שתן עתיות".

119. הישג זה, של שינוי הלכת בית הדין הצבאי לערעורים רבת השנים בענייני מעצר, מלמד יותר מכל על ניצני השינוי שהסנגוריה הצבאית מבקשת להוביל. נמשיך לפעול להפחתת המעצרים במערכת הפלילית הצבאית בכלל, ובעניינם של חיילי צה"ל החשודים בשימוש בסמים בנסיבות אזרחיות וללא זיקה לתפקידם הצבאי, בפרט.

שחרור ממעצר לצורך הליכי גמילה

120. יש מקרים שבהם חייל הנאשם בעבירות סמים מאובחן תוך כדי מעצרו כמכור לסמים, ועל כן מותאם לו פרופיל 21 והוא משוחרר מן השירות. במקרים אלה פועלת הסנגוריה הצבאית להתאים לנאשם תוכנית גמילה מתאימה, על מנת לאפשר לחייל לשקם את חייו. לאחר התאמת תוכנית כאמור, הסנגוריה הצבאית פועלת לשחרר בתנאים את הנאשם מן המעצר הסגור, כך שיוכל להתחיל בגמילה.

121. כך, למשל, ב-ע"מ 69/17 התצ"ר נ' ד. א. בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את עמדת ההגנה ודחה את ערעור התביעה על שחרורו לחלופת מעצר במכון גמילה מסמים של נאשם שהואשם ב-13 מקרים של סחר בסמים וכן בהחזקה של כ-200 גרם קנאביס וכ-15 בולי LSD. על אף שהנאשם, שהתגייס לאחר הליך גמילה מסמים אותו עבר באזרחות, הוכיח כי כבר נכשל בגמילה ועל אף העבירות החמורות בהן הואשם הותר בית הדין הצבאי את החלטת השחרור על כנה, בין היתר בשל הסתמכותו של הנאשם על החלטת השחרור של הערכאה המחוזית, ובמטרה לאפשר לו לנסות ולהיגמל.

בהמשך, עזב החייל את מרכז הגמילה לאחר שנחשף לאירוע טראומתי במסגרתו. התביעה עתרה להחזרת החייל למעצר סגור, לאחר שמעל באמון שניתן בו. ההגנה הסבירה את מעשיו של החייל, את המצב הנפשי הקשה שאליו נקלע בעקבות ואת הסתמכות החייל על דברי קצינת המבחן, שהנחתה אותו להישאר בביתו עד למציאת חלופה אחרת.

בית הדין הצבאי קיבל את עמדת ההגנה וקבע כי לא כל הפרה של תנאי השחרור תצדיק השבת נאשם ששוחרר למעצר. לאור המלצות שירות המבחן ובשל התקדמותו של החייל בהליך הגמילה עד ליציאתו ממרכז הגמילה, קיבל בית הדין את בקשת ההגנה לעיון מחודש בתנאי השחרור והמירם למעצר בית, עד לקליטתו במרכז יום לגמילה מסמים (דרום) (מחוזי) 384/17 התובע הצבאי נ' ד. א.). בסופו של דבר, ובעקבות פניית ההגנה, הועבר התיק להמשך ניהול במערכת המשפט האזרחית ושם יוחסו לחייל עבירות החזקת הסם בלבד.

122. דוגמה נוספת לחשיבות שבשחרור ממעצר על מנת לאפשר הליך טיפולי הולם ניתן לראות במקרה הבא. נגד הואשם בכך שהשתמש בסמים באופן קבוע, הן מחוץ לבסיס והן בתוך בסיסו, בחלק מהפעמים בצוותא עם חייליו. הנגד אף הואשם כי מכר סמים לחייליו בתוך הבסיס הצבאי בו הם משרתים.

123. לאחר מעצרו, פעל הסנגור הצבאי לשחרר את הנגד מן השירות. לאחר השחרור ובעקבות תסקיר מעצר חיובי, שוחרר הנגד למעצר בית. במהלך שהותו של הנגד במעצר בית, עבר תהליך טיפולי אינטנסיבי שנמשך קרוב לשנה. עם השלמתו, שכנעה הסנגוריה הצבאית כי חרף חומרת מעשיו של הנגד, האינטרס הציבורי שבמיצוי הדין עמו קהה בעקבות

השינוי שחל בו והטיפול שעבר. על כן, תוקן כתב האישום ועל הנגד נגזר עונש של 20 ימי מאסר בלבד שרוצו בדרך של עבודות צבאיות, לצד פסילת רישיון למשך חצי שנה והורדה לדרגת טוראי (ח"א (מחוזי) 7/18 א. ב.).

ערר מעצר לבית המשפט העליון

124. הסנגוריה הצבאית סבורה, כי יש מקום לקבוע בחוק אפשרות להגשת ערר מעצר (ברשות) לבית המשפט העליון, בדומה לזכותם של עצורים במערכת המשפט האזרחית. לשיטת הסנגוריה הצבאית, יש חשיבות לאפשר לבית המשפט העליון לדון בסוגיות עקרוניות הנוגעות לדיני המעצר בצבא, בדומה לאפשרות להגיש ערעור לבית המשפט העליון על פסק הדין עצמו. הסנגוריה הצבאית פנתה לגורמי הצבא על מנת שיפעלו לקדם תיקון חקיקה שיעגן סמכות לערור לבית המשפט העליון גם על החלטות מעצר של בית הדין הצבאי לערעורים. לפי שעה, אין בדין סמכות להגיש ערר מעצר כאמור. להלן מקרה, בו הגישה הסנגוריה הצבאית, לנוכח האילוץ המשפטי, **עתירה לבג"ץ** על החלטת מעצר של בית הדין הצבאי לערעורים.

125. חייל נעצר על ידי משטרת ישראל בחשד לסחר בקנאביס. במהלך חקירתו התבקש מעצרו בבית משפט השלום בתל אביב, לצרכי חקירה. חרף בקשת גורמי החקירה אשר לוותה בפנייה מטעם התביעה הצבאית שהצטרפה לבקשת המעצר של משטרת ישראל, הורה בית המשפט השלום על שחרורו של החייל למעצר בית. על החלטת בית משפט השלום לא הוגש ערר לבית המשפט המחוזי והחייל שוחרר למעצר הבית. לאחר ימים מספר הוגשה בקשת מעצר חדשה – הפעם לבית הדין הצבאי - אשר ביקשה לעצור את החייל במעצר סגור (היינו: בכליאה), מבלי שהחייל הפר את תנאי מעצר הבית ומבלי שהתחדש דבר מהותי בחקירה.

126. בקשת התביעה הצבאית נידונה אף לאחר שהסתיים מעצר הבית שהוטל על החייל והוא שוחרר כליל. בית הדין הצבאי קיבל את עמדת ההגנה והורה על שחרור החייל למעצר פתוח, תוך קביעה כי **לא ראוי לפנות לערכאה מקבילה לאחר קבלת החלטה שהתביעה אינה שבעת רצון ממנה**, וכי בית הדין הצבאי אינו ערכאת ערעור על בית משפט השלום. בית הדין הצבאי לערעורים, אליו ערערה התביעה, קיבל את ערעור התביעה והורה על מעצרו הממשי של החייל. ההגנה **עתרה לבג"ץ** כנגד החלטת בית הדין הצבאי לערעורים, תוך העלאת טיעונים עקרוניים בנוגע לחובת כיבוד הערכאות ומקומה של מערכת המשפט הצבאית בתוך מערכת המשפט הכללית. לאחר שמיעת הערות השופטים, אשר סברו כי סמכותם להתערב בהחלטות מעצר של בית הדין הצבאי לערעורים לא מתאימה למקרה זה, חזרה בה ההגנה מהעתירה (בג"ץ 4500/18 ד. פ. נ' בית הדין הצבאי לערעורים).

2-5 - כליאה**פיקוח על תנאי הכליאה ושיפורם**

127. הסנגוריה הצבאית שמה לה למטרה את שיפור תנאי הכליאה של חיילים בבתי הכלא צבאיים.

128. במסגרת זו ערכה בשנת 2017 הסנגוריה הצבאית, בשילוב גורמים נוספים בפרקליטות הצבאית, **ביקורת פיקוח** בבסיסי הכליאה. ביקורות הפיקוח כוללות סיור בבסיסי הכליאה ושיחות עם מפקדים וכלואים. מעבר לכך נערכו גם ביקורים נוספים במתקני הכליאה **מטעם נציגי הסנגוריה הצבאית בלבד** והממצאים הוצגו לגורמי הכליאה.

129. הסנגוריה הצבאית ערכה בשנת 2017 **דו"ח מסכם** של הבעיות והליקויים שעלו בשנים האחרונות באופן חוזר ונשנה, ושלא ניתן להם לטעמנו מענה מספק. בין היתר, מדובר בהיבטים מרכזיים בחיי היום-יום של הכלואים, לרבות שירותי הרפואה, התשתיות, והמיזוג בבסיסי הכליאה שעדיין אינם עומדים בסטנדרטים של מתקן כליאה מודרני.

בעקבות הדו"ח המסכם שערנו נערכה בדיקה מטעם מפקד מרכז השיטור ביחידת חיל המשטרה הצבאית ונמסר לנו על תקלות שתוקנו ועל כאלה שחיל המשטרה הצבאית ומערך הכליאה יפעל לתיקונן.

130. בשנת 2018 ערכה הסנגוריה הצבאית **ביקורת באגף ההשגחה** ("בידוד") בכלא 4, וזאת ללא תיאום מוקדם. במהלך הביקור נערך גם שיח עם הכלואים, ללא נוכחות אנשי סגל הכלא, על מנת לקבל תמונה מלאה אודות סיבת ההגעה לאגף ואודות התנאים באגף ההשגחה.

131. לאחר הביקור, העבירה הסנגוריה הצבאית את ממצאיה לרשויות הכליאה, תוך מתן דגש הן ביחס לתנאים הפיזיים והתברואתיים באגף והן ביחס לטיפול מצד הסגל כלפי השוהים באגף, בראי הרגישות המיוחדת הנדרשת ביחס לאותם אלה השוהים במקום. הסנגוריה הצבאית הדגישה כי אין כל הצדקה להימנע מהחובה לקיים תנאים פיזיים בסיסיים נאותים באגף ההשגחה, הנוגעים להקשרי כבוד האדם ולהיבטי היגיינה. הסנגוריה הצבאית תמשיך לעקוב אחר יישום ההמלצות ותערוך ביקורות נוספות באגפי ההשגחה.

132. כחלק מאחריותה של הסנגוריה הצבאית לשמירה על תנאי כליאה נאותים ולזכויותיהם של העצורים והכלואים במתקני הכליאה הצבאיים, החליטה הסנגוריה הצבאית להרחיב את פעילות הפיקוח שלה אף **למתקני המעצר שבבתי הדין הצבאיים**. מתקנים אלה, שבהם שוהים חיילים המובאים לדיונים בעניינם משך שעות ארוכות, לא נבדקים במהלך ביקורי הפיקוח העיתיים של הפרקליטות הצבאית ועד כה לא ערכה בהם הסנגוריה הצבאית ביקורי פיקוח רשמיים. על כן, הועבירה פנייה למשנה לנשיא בית

הדין הצבאי לערעורים ולנשיאי בתי הדין הצבאיים, בה הודע כי בכוונת הסנגוריה הצבאית לערוך ביקורי פתע בתקופה הקרובה ולהעביר את ממצאיה אף לשופטי בית הדין הצבאי, לצורך שיפור התנאים בחדרי המעצר שבבתי הדין. ביקור ראשון נערך בבית הדין הצבאי ביפו, וביקורים נוספים יערכו בשנת 2019 ביתר המחוזות.

"נווה צדק"

133. לפני מספר שנים הוחלט להקים את הקריה המשפטית "נווה צדק". הקריה צפויה לאגד במתחם אחד את בתי הדין הצבאיים המחוזיים, התביעה הצבאית, הסנגוריה הצבאית וכן מתקן כליאה חדש, על מנת להבטיח, תנאי כליאה הולמים לחיילים המרצים עונשי מאסר ומחבוש, וכחלופה למתקני הכליאה הישנים.

134. הסנגוריה הצבאית בחנה את מתקן הכליאה המיועד להיבנות בקריה המשפטית ומצאה כי יש מקום לבצע בו התאמות בשים לב למגמות הנוגעות להפחתת השימוש בכליאה ולסטנדרט הנהוג במתקני כליאה אזרחיים. כך, מבדיקת הסנגוריה עלה כי מתקן הכליאה מתוכנן היה לכלול 1,200 מקומות בחמש פלוגות בנויות ופלוגת אוהלים; כי בכל חדר צפויים לשהות עד עשרה כלואים בו זמנית וכי תאי הכלואים לא צפויים להיות ממוזגים, זאת בשונה ממיזוג מבנים הציבוריים, דוגמת חדר האוכל, הכיתות ובית הכנסת.

135. הסנגוריה הצבאית פנתה לגורמים הרלוונטיים וציינה כי לאור המגמה הכללית שנועדה לצמצם את היקף הכלואים והחבושים, ובשים לב להמלצת ועדת דורנר, אין מקום להגדיל את היקף מקומות הכליאה במערכת הצבאית.

136. כמו כן, ביקשה סנגוריה כי יוקטן מספר הכלואים שישו בו זמנית בכל תא. הסנגוריה הצביעה על כך שצפיפות והעדר פרטיות במתקני כליאה הם גורם לחץ ומועקה ידועים, העלולים לגרום להחמרה במצבם של העצורים והכלואים ושאינן הצדקה שתאי הכלואים המתוכננים יכילו מספר כלואים גבוה מהתקן אשר נקבע במערכת האזרחית.

137. הסנגוריה הצבאית ביקשה ליעד את מתקן הכליאה למספר כלואים נמוך מהמתוכנן ולהגדיל את שטח המחיה אשר יוקצה לכל אסיר, כך שלא יפחת מ-4.5 מ"ר לאדם, בשים לב גם לפסיקתו של בית המשפט העליון שדן, בין היתר, בסוגיית "שטח המחיה" לעצורים ולאסירים במתקני הכליאה במערכת הצבאית.

138. הסנגוריה הצבאית ביקשה בנוסף לבטל את פלוגת האוהלים המתוכננת. הסנגוריה הצביעה על כך שפלוגות האוהלים הקיימות מתאפיינות בתנאי מחיה בעייתיים, בין היתר לאור השפעת תנאי מזג האוויר.

139. באשר למיזוג חדרי הכלואים, הסנגוריה הצביעה על כך שבדו"חות רבים אשר יצאו תחת ידי הסנגוריה הציבורית והסנגוריה הצבאית, הודגשו פעם אחר פעם מצוקות החום והמחנק בתאים, ושבהיעדר מיזוג אוויר השהייה בהם קשה במיוחד בחודשי הקיץ.

הסנגוריה הצבאית אף הפנתה לכך שבהחלטה שהתקבלה מטעם השב"ס נקבע כי בבנייה חדשה של מתקני כלליה תילקח בחשבון בנייה של מזגנים. לאור זאת, ביקשה הסנגוריה הצבאית, כי בכלל התאים שיבנו יותקנו אמצעי מיזוג.

140. בהמשך לפנייתנו נקבע כי **הצבא לא יגדיל את מספר מקומות הכלואים ב"נווה צדק"** וכי היקף מקומות הכליאה יישאר כפי שהוא כעת. ביחס למזגנים, נקבע כי **בניית מתקן הכליאה תכלול תשתית שתאפשר התקנת מיזוג גם בתאי הכלואים**. וביחס למספר הכלואים בתא, **שטח המחייה לחייל אסיר לא ייפול מהדרישה ביחס לאסיר אזרח** בהתאם לפסיקת בית המשפט העליון.

141. הסנגוריה הצבאית תמשיך ותעקוב אחר הליך התכנון וההקמה של מתקן "נווה צדק". ותפעל לוודא שמתקן הכליאה החדש יספק לכלואים את הסטנדרטים המתאימים, שלא יכבידו ביתר על תנאי המאסר ושליטת החירות שהם קשים ממילא.

עתירות אסיר

142. מזה שנים רבות פועלת הסנגוריה הצבאית על מנת שיתאפשר לחיילים המוחזקים בבסיסי הכליאה הצבאיים להגיש "עתירות אסיר" לערכאה שיפוטית, בדומה להסדר המשפטי הקיים במערכת האזרחית. למרבה הצער, שינוי כאמור לא נערך והתביעה הצבאית שבה וטוענת כי אין הסדר חוקי המסמך לפנות לערכאה שיפוטית צבאית ב"עתירת אסיר" שנועדה להעביר תחת שבט הביקורת החלטות מינהליות של גורמי הכליאה הצבאיים.

143. במהלך שנת 2017 הגישה הסנגוריה הצבאית בקשה לבית הדין הצבאי להורות על חופשה ממאסר של אסיר לרגל חג דתי, לאחר שזו נדחתה על ידי רשויות הכליאה. התביעה הצבאית התנגדה לבקשת האסיר לחופשה וחזרה על עמדתה המסורתית, שלפיה בית הדין הצבאי אינו מוסמך לדון בבקשה. לטעמה של התביעה, סוגיה זו נתונה לשיקול דעתו של מפקד מתקן הכליאה והדרך להשיג עליה היא באפיק המנהלי של נציב קבילות חיילים ובמקרה הצורך - בעתירה לבג"ץ.

144. בית הדין הצבאי לערעורים הסכים לדון בבקשת הסנגוריה לגופו של עניין וקבע, כי לא מצא מקום להתערב בהחלטת רשויות הכליאה. לצד זאת, בחר בית הדין הצבאי לערעורים לייחד דברים ביחס לשאלת הסמכות, וציין כי דעתו אינה נוחה מן העמדה

שהציגה התביעה הצבאית, ועל כן ראוי כי הפרקליטות הצבאית תיתן דעתה להסדרת נושא זה, "ויפה שעה אחת קודם" (ב"ש 78/17).

145. בהמשך לפניויה של הסנגוריה הצבאית בעבר, ונוכח הדברים המפורשים בהחלטת בית הדין הצבאי לערעורים, פנתה הסנגוריה הצבאית לפרקליטות הצבאית וטענה, כי בשלה העת להוביל תיקון חקיקה מתאים, וכי בשלב הביניים ראוי שהתביעה הצבאית תימנע מלהעלות טענות ביחס לסמכות בית הדין לדון בפניות שכאלה.

146. הסנגוריה הצבאית טוענת, כי אין רציונל תקף המצדיק הבחנה בין חיילי צה"ל הכלואים במתקני הכליאה הצבאיים לבין אסירים הכלואים במתקני הכליאה של שירות בתי הסוהר בהקשר של האפשרות להגיש "עתירת אסיר" בפני ערכאה שיפוטית מבררת.

147. עמדתנו היא כי במצב הנוכחי יש אפליה שאינה מוצדקת. חייל, אשר נדון בפני בית דין צבאי והועבר לריצוי עונשו בבית סוהר אזרחי - יהיה זכאי להגיש עתירת אסיר אם לא אושרה לא חופשה. זאת, בעוד שלו אותו חייל היה נשאר בכלא צבאי, כי אז זכות הגישה שלו לערכאות נפגעת הלכה למעשה. להשקפתנו, אין לומר כי "מהותו או אופיו של השירות" (סעיף 9 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו) מצדיקים אפליה קשה זו.

148. יצוין, כי הסנגוריה הצבאית עותרת באופן שוטף לבתי הדין הצבאיים בעניינים של **עצורים** (להבדיל מכלואים-אסירים, שבעניינם דובר מעלה), אשר לא זכו למענה צודק לבקשותיהם מרשויות הכליאה. כך, למשל, בעניינו של **טור' א. ב.** (תיק מטכ"ל 23/17), הסובל מאלרגיה חריפה למזון מסוים, דחו רשויות הכליאה בקשה לחופשה שנבעה ממצבו הרפואי. בית הדין הצבאי קיבל את עתירת הסנגוריה הצבאי וקבע, כי במכלול הנסיבות ובשים לב למצבו הרפואי של הנאשם, יש מקום לאפשר חופשה לנאשם, חרף התנגדות מפקד הכלא.

149. במקרה אחר, סירבו רשויות הכליאה והתביעה להוציא עצור לחופשה בת מספר שעות, על מנת להשתתף באזכרת אביו ז"ל, במלאת 11 חודשים לפטירתו. בית הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור הסנגוריה הצבאית ואישר לנאשם לצאת לחופשה, לשעות ספורות, נוכח **נסיבותיו הייחודיות** של המקרה (ע"מ 82/17 **טור' א. ס. נ' התצ"ר**). אמנם, המקרים האמורים מדברים על מי שהיו עצורים (ולא אסירים) באותה העת, אולם הם מדגימים היטב את החשיבות שישנה בפיקוח שיפוטי על רשויות הכליאה בעת הפעלת סמכויותיהן.

150. נמשיך ונעקוב אחר המהלכים לתיקון החקיקה לשם הקניית סמכות פורמאלית להגיש "עתירות אסיר" בבתי הדין הצבאיים.

הוועדה לעיון בעונש

151. הוועדה לעיון בעונש ("ועדת שליש" ככינוייה באזרחות), אשר מתכנסת מדי חודש באחד מבתי הדין הצבאיים, היא הגוף המעין-שיפוטי המחליט על שחרור המוקדם של אסירים שנידונו לעונשי מאסר בבתי הדין הצבאיים. ככלל, הוועדה דנה בעניינם של אסירים אשר נידונו לעונשי מאסר בפועל העולים על שנה.

152. הסנגוריה הצבאית מייצגת אסירים רבים בפני הוועדה, הן אסירים שיוצגו על ידי הסנגוריה הצבאית בהליך העיקרי והן אסירים אשר ביקשו לעבור לייצוגה של הסנגוריה הצבאית בוועדה לאחר שיוצגו על ידי עורכי דין פרטיים בהליך העיקרי. להלן כמה מהתיקים בולטים שנדונו בוועדה בשנת 2017 ואשר טופלו על ידי הסנגוריה הצבאית.

- **ר' י' א' – אסיר שנידון לעונש של 14 חודשי מאסר בגין הרשעתו בעבירות אינוס ומעשה מגונה. בהתאם לדרישות החוק, אובחן האסיר בהערכת מסוכנות מינית על ידי המרכז הרפואי לבריאות הנפש (מב"ן) ונקבע כי מסוכנותו המינית נמצאת ברמה נמוכה-בינונית. בהתאם להוראות סעיף 12 לחוק שחרור על תנאי ממאסר, מסוכנות מינית שאינה נמוכה תמנע שחרור מוקדם ממאסר של עבריין מין, והחלטה לשחררו בשחרור מוקדם יכולה להתקבל רק בהתקיים טעמים מיוחדים.**
הוועדה קבעה, בשים לב לתכנית שיקומית פרטית שהצגנו שבה לוקח האסיר חלק מזה תקופה ארוכה, כי **קיימים טעמים מיוחדים שכאלה** והורתה על שחרורו המוקדם. נקבע, כי היעדר טיפול ושיקום במערכת הכליאה הצבאית, בשונה באשר במערכת הכליאה האזרחית, לא יכולה להטות את הכף לחובתו של האסיר.
- **א' ו' – אסיר שנידון לעונש של 16 חודשי מאסר בגין הרשעתו בעבירות של סחר בסמים מסוכנים. הוועדה קיבלה את עמדת ההגנה והורתה על קיצור של **למעלה משליש** מתקופת מאסרו, על מנת לאפשר לאסיר לחגוג את ראש השנה בחיק משפחתו. מדובר בהחלטה חריגה, שכן על אף סמכותה העקרונית של הוועדה לקצר את עונשו של אסיר עד כדי חצי מתקופת מאסרו, בפועל היא לא נוטה לקצר את תקופת המאסר מעבר לשליש, בדומה לסמכויות ועדת השחרורים האזרחית.**

- **ג' ז' - אסיר שנידון לעונש של 24 חודשי מאסר בגין הרשעתו בעבירות של אינוס,** מעשה מגונה בכוח והתנהגות שאינה הולמת. הערכת המסוכנות של האסיר על ידי מב"ן קבעה כי מסוכנותו המינית של האסיר היא ברמה נמוכה-בינונית. הוועדה הורתה על שחרורו המוקדם של האסיר לאחר כשני שלישי מתקופת מאסרו, חרף הערכת המסוכנות האמורה. נקבע כי חרף הערכת המסוכנות של האסיר, הרי שלאור תהליך טיפולי אותו עבר באופן פרטי - בסיוע מומחה שהותאם לו על ידי הסנגוריה הצבאית - ושארף צפוי להמשיך ביתר שאת לאחר שחרורו ממאסר, ראוי לאפשר לאסיר להשתחרר ממאסרו על מנת לסייע לשיקומו ולהבטיח את המשך הטיפול בו.

- **פ' ס' ק' - אסיר שנידון לעונש של 24 חודשי מאסר בגין הרשעתו בעבירות של הריגה** והדחה בחקירה, לאחר שפלט כדור שהרג את ידידתו. הוועדה לעיון בעונש קבעה, בדעת רוב, כי האסיר לא ישוחרר בחלוף שני שלישים מתקופת מאסרו אלא מספר חודשים לאחר מכן. החלטת הוועדה הייתה נעוצה לא בנתונו האישיים של האסיר, אשר נקבע כי מסוכנותו האישית נמוכה וכי סיכויי שיקומו גבוהים. ההחלטה נבעה מ"שיקולים צבאיים ייחודיים", אשר הטו את הכף לחובתו של האסיר והובילו להחלטת הוועדה להינע מלקצר שליש ממאסרו.

כיוון שבעת הזו לא קיימת ערכאת ערעור על החלטות הוועדה, הגישה הסנגוריה הצבאית עתירה לבג"ץ כנגד החלטת הוועדה. בעתירה נטען כי ההחלטה חורגת ממתחם הסבירות ומעוררת שאלות משפטיות רחבות היקף, בנוגע לאופן הפעלת שיקול דעת הוועדה ובחינת השיקולים הצבאיים הייחודיים במסגרת שקילת שחרורו המוקדם של אסיר. בסופו של יום, ובעקבות הערות, מחקה הסנגוריה את העתירה.

153. בנוסף לטיפול במקרים הפרטניים, מעלה הסנגוריה הצבאית פניות עקרוניות בנושאי הוועדה לעיון בעונש. כך בשנת 2017 נעשו שתי פניות עקרוניות בנושאי הוועדה, אשר לא נגעו לתיק פרטני אלא קראו לשינוי רחב היקף באופן פעילות הוועדה.

פנייה לייסוד ערכאת ערעור על החלטות הוועדה

154. בשונה מוועדת השחרורים במערכת המשפט האזרחית, הוועדה לעיון בעונש אינה כפופה לביקורת ערכאת ערעור. משמעות הדבר כפולה. ראשית, אסיר אשר שאינו משלים עם החלטת הוועדה בעניינו לא זוכה להשיג על ההחלטה בהליך זמין, אלא לכל היותר לעתור לבג"ץ, אשר עילות התערבותו מצומצמות מאלה של ערכאת ערעור רגילה. שנית, בהיעדר ערכאת ערעור הקובעת פסיקה מנחה, כל ועדה מחליטה בהתאם לשיקול דעתה, מבלי להיות מחויבת עקרונית להלכות שנקבעו על ידי גוף שיפוטי מנחה.

הדבר מקשה כמובן על הוודאות ועל ההיערכות לדיונים ואף יוצר פערים לא רצויים בהחלטות הוועדה, שאינן מחויבות להחלטות שניתנו על ידי ועדות בעבר, דבר שעלול לגרום חוסר שוויון בין אסירים.

155. על כן, פנתה הסנגוריה הצבאית לפרקליטות הצבאית בשנת 2017 בבקשה לקדם חקיקה המייסדת ערכאת ערעור על החלטות הוועדה. הסנגוריה הצבאית הדגישה את העוול הנגרם לאסירים במצב הקיים, את הפגיעה המוסבת לזכותם לחירות ולשוויון ואת חוסר התקינות המנהלית של פעילות גוף מבלי שקיימת אפשרות להשיג על החלטותיו. עוד צוינה האפליה במצב הקיים בין אסירים שעניינם נידון בפני ועדת השחרורים במערכת המשפט האזרחית לבין אסירים שעניינם נידון בפני הוועדה לעיון בעונש במערכת המשפט הצבאית.

156. לאחר העתירה לבג"ץ בעניינו של פ' ס' ק' (לעיל), ובטרם נענינו על ידי גורמי הפרקליטות, פנינו בשנית לגורמי הפרקליטות הצבאית והבאנו בפניהם גם את הערות שופטי בג"ץ בדיון, אשר היו שותפים לעמדתנו לפיה עתירה לבג"ץ לא צריכה להיות המוצא היחיד להשיג על החלטות הוועדה ושמן הראוי לקדם עבודת מטה חקיקתית בעניין.

157. לאחר שתי פניותינו נענינו כי הפרקליט הצבאי הראשי שותף לעמדתנו העקרונית ואף כי הפרקליטות הצבאית כבר קידמה עבודה בנושא זה

פנייה לפרסום החלטות הוועדה לעיון בעונש

158. בשונה מהחלטות ועדת השחרורים האזרחית וכן בשונה מפסקי דין של בתי המשפט ושל בתי הדין הצבאיים, החלטות הוועדה אינן מתפרסמות בפומבי. המצב הקיים מקשה ההיערכות לדיונים, על היכרות עם הדין הנוהג ועם פרשנות הוועדה את החקיקה. ובעניינו, הדבר גם אינו מתיישב, באופן רחב, עם עקרון פומביות הדיון ועם זכות הציבור למידע. על כן, פנתה הסנגוריה הצבאית לגורמים הרלוונטיים בפרקליטות הצבאית בבקשה לפרסום בפומבי את כל החלטות הוועדה, באופן שיהיה נגיש לכל הציבור.

צמצום היקף המחבוש

159. אין מחלוקת על כך שלדין המשמעתי תפקיד חיוני בשמירה על הסדר והמשמעת בצבא. הדין המשמעתי מקנה למפקדים את הסמכות לאכוף את פקודותיהם ואת הכללים המחייבים בצבא ולהטיל סנקציה עונשית במקרים המתאימים.

160. יחד עם זאת, לאור הנתונים שנאספו על ידינו בדבר השימוש הנרחב בעונש המחבוש, גם בעבירות שאינן חמורות, ובעיקר כלפי חיילים בתחילת שירותם הצבאי - הרי שבראייתנו, לפחות בחלק משמעותי מהמקרים חירותם של חיילים נשללת במהירות רבה ובמידה מופרזת, כשניתן ואף ראוי למצות רכיבי ענישה אחרים. במילים אחרות, למרות הסמכויות הרחבות העומדות בפני קציני השיפוט, פעמים רבות מדי נעשה שימוש על ידם בעונש המחבוש דווקא. שימוש נפוץ מדי בכלי זה הוא בעייתי ערכית, חוטא לתכלית הדין המשמעותי, מכביד על היחידות ועל בסיסי המעצר והכליאה ומעודד נשר מצה"ל. להשקפנו, נכון לפעול לצמצום השימוש בו.

161. לאור זאת, **פנתה הסנגוריה הצבאית בבקשה לערוך שינוי בפקודות הצבא ביחס לדין המשמעותי**, כך שאכיפת המשמעת תיעשה בצורה מדודה ומושכלת יותר ובאופן השוקל לא רק את צרכי ההרתעה אלא גם את האינטרסים הרחבים יותר של צה"ל, ובהם האינטרס לצמצם את הנשר ולהוביל חיילים להשלים שירות תקין.

162. ראשית, הציעה הסנגוריה הצבאית כי תצא הוראה מטעם גורם פיקודי בכיר המנחה לצמצם בהטלת עונשי מחבוש על חיילים במסגרת הדין המשמעותי, כך שהטלת מחבוש תיעשה אך ורק מקום בו אין חלופה ענישתית מתאימה אחרת. עוד הציעה הסנגוריה, כי מקום שבו יבחר קצין השיפוט להטיל עונש מחבוש דווקא, יידרש לנמק בחירתו זו.

163. שנית, הציעה הסנגוריה לבחון את האפשרות **לערוך צמצום בסמכויות להטלת עונשי מחבוש** - גם ביחס לדרגתו של קצין השיפוט שיוסמך להטיל עונש כזה וגם ביחס למידת העונש שיוסמך להטיל. עוד, הציעה הסנגוריה הצבאית לבחון הוספת מגבלות על הטלת מחבוש בעבירה הראשונה (בנוסף למגבלה בעבירה ראשונה של הופעה ולבוש הקיימת כיום). כמו כן הוצע לבטל את האפשרות להטיל מחבוש בפועל בעבירות מסוימות.

164. שלישית, הציעה הסנגוריה להרחיב את אפשרויות הענישה בדין המשמעותי, כך ניתן יהיה להטיל עונשים משמעותיים ו"כואבים" נוספים שאינם מחבוש במתקן כליאה: מחבוש שירוצה בבסיס צבאי שבו החייל יבצע עבודות שייקבעו על ידי מפקד היחידה או ריתוק שייחשבו כתקופה בלתי נמנית (תב"ן שלילי) - הואיל ואין מדובר במילוי חובת השירות הרגילה של החייל.

165. לאחר הצעתנו היינו שותפים בשנת 2017 בדיונים בצבא במסגרת עבודת מטה רחבה שנועדה לגבש המלצה בהקשר זה לקראת בחינה של אפשרות תיקון הפקודות בעניין.

2-6 - רישום פלילי, תקנת השבים וחנינה

166. הסנגוריה הצבאית פועלת למניעת תיוג שאינו מוצדק של חיילים ברישום פלילי וכן לצמצום השלכותיו הקשות עליהם. לתכלית זו פועלת הסנגוריה גם בהקשרי רוחב בכובעה הציבורי וגם במסגרת תיקים פרטניים. נפרט.

167. אחת התוצאות הקשות של ההליך הפלילי הוא הרישום הפלילי הנלווה להרשעה במרבית העבירות. הרישום האמור מלווה את החייל לעתים במשך שנים ארוכות ועלול לפגוע בהשתלבותו בחיים האזרחיים. הסנגוריה הצבאית פעלה לאורך השנים בניסיון למתן עד כמה שאפשר את הפגיעה האמורה.

168. נזכיר, כי בשנת 2012 נכנס לתוקפו תיקון מס' 63 לחוק השיפוט הצבאי, שלפיו לגבי הרשעות בעבירות מסוג עוון, ובהינתן עונש שאינו עולה על הקבוע בחוק - תוגבל מסירת המידע מהמרשם הפלילי ("רישום פלילי מופחת"). רישום פלילי "מופחת" משמעו צמצום משמעותי של היקף הפגיעה של הרישום הפלילי - הן מבחינת הגורמים החשופים לרישום והן מבחינת משך הזמן שבו העבירה מופיעה במרשם הפלילי.

169. הסנגוריה הצבאית מסרה את עמדתה ביחס לעבודת מטה הבוחנת אפשרות לתקן את ההסדר שעניינו "רישום פלילי מופחת", כך שלבית הדין הצבאי יהיה שיקול דעת רחב יותר לקבוע, כי גזר דין יגרור רישום פלילי מסוייג. הסנגוריה הצבאית פנתה לגורמי הצבא בדרישה לשנות את תזכיר החוק המוצע בנושא הרישום הפלילי הנגזר על חיילים. כיום, לאחר תיקון 63 לחוק השיפוט הצבאי, קיימת מדרגת רישום הפלילי ייחודית לחיילים המורשעים בעבירה מסוג עוון, אשר עונשם אינו עולה על חודשיים מאסר לריצוי בפועל, באופן שאינו מותיר שיקול דעת לבית הדין ביחס לרישום הפלילי של הנאשם, מעבר לגזירת עונשו (מלבד בעבירת היעדר מן השירות בתנאים מסויימים). תזכיר החוק המוצע מבקש להעניק שיקול דעת לבית הדין, אף מקום שבו עונשו של החייל לא מאפשר זאת כיום. הסנגוריה הצבאית פנתה בדרישה לתקן את תזכיר החוק המוצע באופן שיורחב שיקול הדעת המוענק לבית הדין להטיל על נאשם רישום פלילי "מופחת" אף אם הורשע בעבירה מסוג פשע, וזאת מטעמים מיוחדים. הסנגוריה הצביעה על הצורך בשינוי זה, לאור הפער הרב הקיים מול מערכת המשפט האזרחית, בה קיימים כלים נוספים כדוגמת "אי הרשעה" אף ביחס לעבירות מסוג פשע ולאור צרכי השיקום המוגברים במערכת המשפט הצבאית.

170. הסנגוריה הצבאית פועלת בתיקים שבהם היא מייצגת להביא, כמידת הניתן, לכך שעל הנאשם לא יוטל רישום פלילי מלא. זאת במגוון רחב של דרכים, ובהן: הסכמה עם התביעה לתיקון כתבי האישום לעבירות עוון חלף פשע; הטלה על הנאשם של עונש שבגדרו חל רישום פלילי מופחת בלבד, בין בהסכמה ובין בטיעון פתוח; אי ניכוי ימי מעצר שבהם היה הנאשם נתון, כך שגם עונש שנמצא מעל הקבוע בחוק לא יביא לרישום

פלילי מלא (ע/86/17 רב"ט ב. פ. המוזכר לעיל); המרה של סעיפי אישום לכאלה שאינם גוררים רישום פלילי בשל טענות הגנה מן הצדק (ראה ע/85/16 רב"ט ד. ב. לעיל), ועוד.
171. במהלך שנת 2017 העלתה הסנגוריה מספר יוזמות שעניינן הקלה בעונש ומחיקת רישום פלילי של חיילים ושל מי שנשפט במערכת בתי הדין הצבאיים.

הקלות לחיילים לרגל שנת ה-70 למדינה

172. לרגל חגיגות ה-70 למדינת ישראל, פנתה הסנגוריה הצבאית לרשויות הצבא במספר יוזמות. כך בין היתר, הציעה הסנגוריה כי לרגל שנת ה-70 לעצמאות ישראל יומתק עונשם של חיילים הנותונים בכליאה הצבא וכי תינתן חנינה בדרך של מחיקת רישום פלילי לחיילים משרתים או כאלה שסיימו את שירותם הצבאי.

173. בנוסף, הציעה הסנגוריה לאפשר למשתמטים ועריקים המתגוררים מחוץ לישראל להגיע ארצה מבלי חשש שיעצרו. מערכת אכיפת חוק בצה"ל נאותה לאפשר לאוכלוסיית העריקים והמשתמטים להיכנס ארצה, לפרק זמן קצוב, במהלכו התאפשר להם להסדיר את מעמדם. הסנגוריה הצבאית טיפלה בפניות לכניסה לארץ בהקשר זה.

הקלה בתיקי העדרות מן השירות ("עריקים")

174. הסנגוריה הצבאית פנתה לקראת שנת ה-70 למדינת ישראל גם בהצעה לשלוש הקלות ממוקדות וחד-פעמיות בעניינם של עריקים ומשתמטים.

175. הראשונה - ענישה מקלה לעריקים אשר נסיבות ביצוע העבירה בעניינם אינן חמורות, כך שיתייצבו לקראת יום העצמאות ה-70 ויישפטו בדין משמעתי בלבד חלף הליך פלילי ("מבצע החזרת ציוד"); הסברנו כי באופן זה חייל ירגיש שהצבא "בא לקראתו" ויחווה מוכנות להתחשב בו ולא למצות עימו את מלוא חומרת הדין ובכך יגדל הסיכוי שהוא יתרום למדינה וישלים את שירותו.

השנייה - שעריקי מילואים מבוגרים שממילא לא צפויים לשוב לשירות מילואים פעיל - תיקי היעדרותם ייסגרו מינהלית. הדבר יסייע, כך לשיטתנו, לשילובם של מי שיבחר להתייצב מרצונו בחזרה במערך המילואים. כך גם ימנע מתן רישום פלילי שעלול לפגוע בתעסוקת אנשי המילואים וביכולת לפרנס את משפחותיהם.

השלישית - משתמטי חו"ל, אשר נמצאים כיום בגיל מבוגר, שעזבו את ישראל לקראת גיוסם ולא שבו אליה מאז, יזכו לסגירה מנהלית של תיקי היעדרותם שתאפשר לבניה ה"יורדים" של המדינה לשוב אליה לאחר ה"גלות" שגזרו על עצמם.

176. לטעמנו בהצעה היה גלום פוטנציאל להקלה משמעותית בחייהם של האזרחים, שתאפשר להם להרגיש שוב כאזרחים מן השורה, לעתים לאחר תקופה ארוכה בה חשו, ולמעשה גם היו, "עבריינים". בנוסף, טמונה בהצעה תרומה למדינה ולצבא, באשר אזרחים וחיילים רבים יתמרצו לנצל את שעת הרצון כדי להשתלב בחברה כאזרחים תורמים או כחיילים מועילים. פנייה זו טרם נענתה.

מחיקת רישום פלילי "אזרחי" ("ועדת קח"ר")

177. חוק השיפוט הצבאי והוראות הצבא קובעים כי חייל בשירות חובה שהורשע או שבית משפט קבע לגביו כי עבר עבירה, לפני השירות, רשאי לבקש המלצה מהצבא לקיצור או ביטול של תקופת התיישנות או תקופת מחיקה של הרישום הפלילי. ההמלצה תובא לנשיא המדינה בסמוך לשחרורו של החייל מהשירות. בהתאם לפקודות, ועדה בראשות קצין החינוך הראשי (קח"ר) דנה בבקשות חיילים שעומדים בקריטריונים לקבלת המלצה על חנינה, הניתנת סמוך לפני שחרורם.

178. ההסדר מבוסס על השקפה ערכית, לפיה ראוי שהשלמת שירות תקין תאפשר לחייל לפתוח פרק חדש בחייו במחיקת עברו הפלילי. הדבר נועד לענות על שורה של תכליות חשובות: ההכרה באינטרס הציבורי שמי שמעד בנערותו אך תיקן דרכו והשלים שירות תקין ייצא לאזרחות כאזרח מועיל, חיזוק המוטיבציה של חיילים להשלים שירות צבאי וממילא גם צמצום הנשר מצה"ל, שיקום חיילים וחיזוק צביונו של צה"ל כצבא העם שגם אוכלוסיות מיוחדות ומוחלשות משרתות בו, מימוש אחריותו של צה"ל לחיילים המשרתים בו וכן תרומה לחוסן הלאומי.

179. בהיותנו מודעים לחשיבות הרבה לכך שחיילים ששירתו ותרמו למדינה ייצאו מהשירות ללא מחסומים שיקשו עליהם להשתלב בחייהם האזרחיים, פנינו לפרקליטות הצבאית ולמפקדים בצבא בהצעה לחזק את המערך הקיים למחיקת רישום פלילי.

180. מבדיקה שערכנו, **עשרות בודדות בלבד** של חיילים פנו בשנים האחרונות לוועדת קח"ר להתנעת בקשה למחיקת הרישום הפלילי, בעוד שהפוטנציאל המהותי עומד מספר מאות מדי שנה.

181. ניתחנו את הסיבות המרכזיות, לטעמנו, באי מיצוי הכלי מצד אותם חיילים, שכוללות גם מודעות נמוכה לאפשרות הפנייה, גם הירתעות מצד החיילים לפנייה לגופים שעשויים להיות מזוהים עם מוסדות אכיפה וגם בקושי ממשי בהשגת המסמכים הנדרשים.

182. **הצענו להסדיר מנגנון חדש ושונה**, שבו בחינה **יזומה ואקטיבית** של החיילים שלהם פוטנציאל למחיקת רישום פלילי ועמדנו על מודל אפשרי להרחבה משמעותית של מימוש פוטנציאל החיילים הפונים.

183. לשמחתנו, בעקבות דיונים התקבלה המלצתנו והחל משנת 2018 נכנסה לתוקף שיטת פעולה חדשה על ידי מערך שיוסד במפקדת קח"ר, שתאפשר להיקף משמעותי הרבה יותר של חיילים לזכות במחיקת רישום פלילי. בנוסף, פירסם במהלך שנת 2018 קצין החינוך הראשי איגרת לכלל חיילי ומפקדי צה"ל על מנת להביא לידיעתם את האפשרות לפנות בבקשה למחיקת רישום פלילי.

2-7 - הגנה על זכויות נחקרים

184. הסנגוריה הצבאית פועלת כל העת להגנה על זכויות חיילים הנחקרים ומציפה מקרים בהם עולה טענה לפגיעה בזכויותיו של נחקר, הן בפני בתי הדין הצבאיים והן על דרך הגשת תלונות לגורמים הרלוונטיים

תלונות לחקירה ליחידות פנים

185. היחידה לחקירות פנים נועדה לברר תלונות כלפי שוטרים צבאיים ומצ"ח על מעשים שנעשו במסגרת מילוי תפקידם (יחידה זו היא למעשה מעין 'מח"ש' של הצבא). הסנגוריה הצבאית מגישה, לא אחת, תלונות כנגד התנהגות שוטרים צבאיים, כגון התייחסות לא נאותה של סגל מתקני הכליאה או התנהגות אסורה של חוקרי מצ"ח. הסנגוריה הצבאית עוקבת אחר תוצאות החקירה או הבירור ומגישה השגות במידת הצורך.

186. על מנת לסבר את האוזן, נציין, לדוגמא, כי בשנת 2018 הוגשו ליחידה לחקירות פנים במשטרה הצבאית תלונות נגד בלשים, חוקרים וקציני חקירות באשמת כליאת שווא והתעללות בנחקרים. לקוחות שונים של הסנגוריה הצבאית גוללו תיאור דומה של אירועים, במהלכם הופעלו עליהם אמצעי חקירה פסולים, שכללו את השארתם במתחם החקירה ובשליטת גורמי החקירה כיממה מבלי כל אסמכתא בדין. באחד המקרים, נעשה הדבר לאחר שבקשת הסנגור לביטול פקודת המעצר הראשונית התקבלה ולאחר שהפרקליטות הורתה לגורמי החקירה לשחרר את הנחקר ואף תוך הפעלת כוח פיזי שנועד למנוע מהנחקר לממש את זכותו לחירות.

187. בדוגמא נוספת, הגישה הסנגוריה הצבאית תלונה ליחידה לחקירות פנים נגד מעשיהם של חוקרים, קציני חקירות ומפקד בסיס חקירות של מצ"ח. בתלונה דובר אודות מעצרו הבלתי חוקי של חייל למעלה מיממה, תוך הפעלת יחס מזלזל ומאיים כלפיו. הסנגוריה הצבאית דרשה, לאור תלונות קודמות, כי מלבד עניינו הפרטני של לקוח הסנגוריה הצבאית אשר זכויותיו נפגעו קשות, לכאורה, במהלך חקירתו בבסיס

מצ"ח זה, תיבדק גם "הרוח הפיקודית" השוררת באותו בסיס אשר מביאה לכאורה לפגיעה חוזרת ונשנית בזכויות נחקרים מצד חוקרי הבסיס.

188. אנו נוסיף ונדרוש כי טענות אודות הפרות דין מצד חוקרי מצ"ח ושוטרים צבאיים בכלל ייחקרו עד תומן, הן על מנת להביא את הפוגעים בלקוחותינו לדין והן על מנת להרתיע מפני הפרות חוק דומות לעתיד לבוא, ולשפר את הדאגה לזכויותיהם של חיילי צה"ל בכללותם.

2-8 - יוזמות נוספות

מדיניות התביעה בתיקי תעבורה

189. מערכת אכיפת החוק הצבאית משקיעה משאבים רבים להתמודדות עם ביצוע עבירות תעבורה מצד חיילים ומפקדים. בדו"ח השנתי הקודם עדכנו אודות פנייה של הסנגוריה הצבאית על מנת להביא לשינוי מדיניות האכיפה בתחום זה, ועל כך שבעקבות עבודת מטה נערך שינוי מסוים במדיניות ההעמדה לדין בעבירות בעניין **תאונות דרכים**.

190. בהמשך לכך, הסנגוריה הצבאית פנתה בשנת 2017 לפרקליטות הצבאית בבקשה לערוך בחינה מחודשת של מדיניות העמדה לדין והגשת כתבי אישום **בעבירות תעבורה** (שלא הובילו לתאונות) במערכת הצבאית והציעה למקד את האכיפה בעבירות חמורות תוך הפעלת מנגנון של "ברירת משפט" - שכיום אינן קיימות בצבא - בעבירות שאינן חמורות או מסכנות חיים, כגון עבירות מהירות מסוימות, אי מתן זכות קדימה ודיבור בטלפון סלולארי במהלך נהיגה.

191. הסנגוריה הצבאית סברה כי יש לבצע חשיבה מחודשת ביחס למדיניות העמדה לדין ולהשקיע את משאבי המערכת באכיפת עבירות תעבורה **חמורות** בעברייני תנועה **סדרתיים וחוזרים** ולצמצם את הפער בין המערכת הצבאית לאזרחית, במיוחד נוכח שינוי מדיניות העמדה לדין באזרחות, לפיה עברות רבות עבור להליך של ברירת משפט ומסתיימות בקנס כספי בלבד.

192. התייחסות התביעה הצבאית לפנייתנו לימדה כי הוקם צוות מטעם התביעה הצבאית אשר בוחן את המדיניות הנוהגת בתיקי תעבורה. הסנגוריה הצבאית הופיעה בפני הצוות ופירטה בפניו את הצעותיה בעניין זה.

193. לאחרונה, לאחר שהצוות סיים את עבודתו, עודכנה המדיניות כך שנאשמים בעבירות מסוימות יוכלו לבחור לסיים את ההליך הפלילי בעניינם תוך תשלום קנס בלבד.

תיקון פקודת הסמים המסוכנים - "רפורמת הקאנביס"

194. בהתאם לתזכיר החוק שהוצע, לא התאפשרה אכיפה במתווה המוצע כעבירת קנס מינהלי לאזרחים אשר הורשעו בעבר בעבירות פשע או בעבירות סמים, **לרבות חיילים שנדונו לעונש של רישום מופחת בבית דין צבאי**. הסנגוריה הצבאית פנתה למשרד המשפטים וטענה כי לאור מאפייניהם הייחודיים של החיילים ולאור תכליתו של המחוקק בתיקון 63 לחוק השיפוט הצבאי (בו נקבע הסדר של רישום פלילי מופחת) - יש לאפשר לחיילים אשר הורשעו בעבירות סמים מסוג עוון הוטל עליהם עונש המביא לרישום פלילי מופחת להיכלל במתווה האכיפה החדש, בדומה לאזרחים שעניינם המשפטי הסתיים ב"אי הרשעה".

195. **עמדה זו התקבלה** והצעת החוק שהתקבלה לבסוף קובעת, כי מי שעניינו הסתיים ברישום מופחת יוכל להיכנס להסדר של קנס מינהלי, בדומה למי שעניינו הסתיים ב-"אי הרשעה".

הצעות חוק לתיקון חוק השיפוט הצבאי

196. במהלך שנת 2018 העבירה הסנגוריה הצבאית את עמדתה ביחס לשתי הצעות חוק ממשלתיות לתיקון חוק השיפוט הצבאי: תזכיר חוק השיפוט הצבאי (תיקונים שונים), התשע"ח-2018 ותזכיר חוק השיפוט הצבאי (עיון בחומר חקירה), התשע"ח-2018. הסנגוריה הצבאית הציגה את עמדותיה גם בדיונים במשרד המשפטים.

197. הצעת החוק הראשונה מתייחסת למספר הסדרים בחוק השיפוט הצבאי הנוגעים להליך הפלילי. כך, מספר סעיפים בהצעת החוק מציעים **להגדיל משמעותית את סמכות בתי הדין הצבאיים לגזור שיעורי קנס ופיצויים**, וזאת על חיילים שלא פעם הם דלי-אמצעים. לעמדת הסנגוריה הצבאית, **הצעות אלה פוגעות בזכויות החיילים הנדונים בבתי הדין הצבאיים במידה העולה על הנדרש**. הסנגוריה הצבאית ציינה כי רובם המוחלט של הנאשמים הנדונים במערכת המשפט הצבאית הם חיילים בשירות חובה. חיילים מקבלים דמי קיום חודשיים נמוכים וזכויות סוציאליות רבות של עובדים אינן חלות עליהם. כך, למשל, נוכח מאפייני הצבא הם אינם זכאים לקבל "שכר מינימום", להתאגד, לשבות וכד'. אף נאסר עליהם לעבוד לאחר שעות הפעילות אלא אם ניתן להם היתר לכך.

198. הסנגוריה הצבאית אף ביקשה לבטל את ההסדר בחוק השיפוט הצבאי המאפשר **הטלת פיצויים לטובת הרשות** כסמכות נפרדת ועודפת על הסמכות להטלת קנס. לעומת זאת, במערכת האזרחית אין סמכות להטיל פיצוי לטובת המדינה, והכלי העונשי הנכון במקרים בהם נגרם מהעבירה נזק למדינה הוא קנס. על כן, יש מקום לבטל את האפשרות להטיל פיצויים לטובת הצבא על חיילים.

199. באשר לעניין **איסור פרסום**, הסנגוריה הצבאית הציעה להוסיף בתיקון אפשרות לאיסור פרסום פרטיו של נאשם בחלופה נוספת שנוגעת למאפייניה הייחודיים של מערכת המשפט הצבאית, ולקבוע כי **במשפטים בבתי הדין הצבאיים שהסתיימו בגזר דין שתוצאותיו הן רישום פלילי מסויג (רישום פלילי מופחת), בהתאם להוראות סעיף 404א לחוק השיפוט הצבאי, ייאסר פרסום פרטיו של הנאשם.**

200. הסנגוריה הצבאית ציינה בעמדתה, כי בעידן המודרני, שבו נגישות הציבור למאגרי מידע משפטיים גבוהה מבעבר ועם עליית הסיקור התקשורתי של הליכים פליליים, נוצר "מרשם פלילי אלטרנטיבי", אשר עשוי ליצור מצב במקרים רבים, כך שלמרות ההגבלות שהורה המחוקק על העברת מידע מהמרשם הפלילי בגין הרשעות לא חמורות של חיילים במהלך שירותם הצבאי, ניתן יהיה להיחשף למידע זה באמצעות מאגרי מידע משפטיים או בחיפוש במרשתת.

201. סברנו שקבלת עמדתה של הסנגוריה הצבאית תביא להגשמת תכלית ההסדר בחוק השיפוט הצבאי, שעיגן את האפשרות להרשעה ברישום פלילי מסויג בצבא, באופן מלא. תכלית זו היא לאפשר לחיילים שהורשעו בעבירות שמבחינת סעיף העבירה והעונש שנגזר בגינן אינן חמורות, אפשרות להתחיל את חייהם האזרחיים באופן שאינו מוגבל על ידי רישום פלילי "מלא". בכך תימנע עקיפה של מגבלה זו באופן שסותר את כוונת המחוקק.

202. הצעת החוק השנייה מבקשת להחיל בהליך הפלילי הצבאי את ההסדרים הנוגעים לגילוי **חומר חקירה**. הסנגוריה הצבאית בירכה על הצעת החוק המבקשת לצמצם את הפערים בין המשפט הפלילי "האזרחי" לבין המשפט הפלילי הצבאי. יחד עם זאת, העבירה הסנגוריה התייחסות למספר נקודות, לאור הבדלים רלוונטיים, לשיטתה, בין שתי המערכות.

203. ההליכים בבתי הדין הצבאיים מתאפיינים פעמים רבות במהירות, לעומת הליכים במערכת המשפט האזרחית. ההליכים המהירים מתחייבים לנוכח הצטרפות מספר גורמים ייחודיים: מדיניות האכיפה המחמירה יותר במערכת המשפט הצבאית, המובילה לאישומים בעבירות קלות לעומת הנאכפות במערכת המשפט האזרחית; הלכות המעצרים הנוקשות במערכת המשפט הצבאית, לרבות היעדר הנקיטה של חלופות מעצר ביחס לחיילים בשירות סדיר; ולבסוף, לעונשי המאסר הקצרים באופן יחסי במערכת המשפט הצבאית, בשים לב לחומרת העבירות הנפוצות במערכת זו לעומת העבירות הנאכפות במערכת המשפט האזרחית.

204. על כן הסנגוריה הצבאית הביעה עמדה מתנגדת לתיקון שיאפשר לדחות את העברת חומר החקירה לנאשם לתקופה של 60 ו-90 ימים לצורך הוצאת תעודת חיסיון, ומציעה,

שייקבע שתובע צבאי יעמיד את מלוא הראיות שבחומר החקירה עם הגשת כתב אישום, למעט במקרה בו הוצאה תעודת חיסיון עד לאותו מועד.

205. לעמדת הסנגוריה הצבאית, ההצעה לדחות את פתיחת משפטיהם של חיילים בחודשיים ואף בשלושה חודשים, אשר במהלכם לא יהיו הנאשמים חשופים לכלל חומר הראיות בעניינם ולא יהיו מסוגלים לגבש קו הגנה מושכל, וזאת בלא תעודת חיסיון המונעת זאת בדין, פוגעת בזכותם של נאשמים במערכת המשפט הצבאית להליך הוגן באופן לא סביר.

פרק שלישי - סיכום ומבט לעתיד

206. בדו"ח זה ביקשנו להציג חלק מעבודת הסנגוריה הצבאית בשנתיים החולפות, הן בכובעה כמייצגת חיילים בהליכים פליליים, והן בכובעה הציבורי, כגוף שפועל לשמור על זכויות כלל החיילים בהליכים אלה.

207. בשנים אלה שמה הסנגוריה הצבאית דגש על **היבטי השיקום בהליך הפלילי ועל מיתון ההשלכות הנובעות מההליך**.

208. אחד הנושאים שעליהם בחרה הסנגוריה הצבאית לשים דגש בשנתיים האחרונות הוא **חלופות להליך הפלילי ולכליאה ממשית**. הסנגוריה הצבאית סבורה, כי יש לשנות את נקודת האיזון הקיימת בהקשרים אלה והיא פועלת לעשות כן בתיקים פרטניים ובאמצעות פניות עקרוניות. כך, כפי שסקרנו לעיל, הסנגוריה הצבאית פעלה להכנסת כלי של "תסקירי עונש" להליכים הצבאיים; להגברת השימוש בעונש של "עבודה צבאית", ובייחוד לאור התיקון לחוק המגדיל את תקופת המאסר אשר ניתן לרצות בדרך של עבודה צבאית; לעריכת יתר שימוש ב"הסדרים מותנים" ו"הסדרי הקפאה" חלף הליך פלילי; לשכנע בהצדקת ההיעזרות בכלי של "צדק מאחז" במקרים המתאימים; ועוד.

209. הסנגוריה הפלילית פעלה **למתן את ההשלכות הנובעות מההליך הפלילי**, לרבות בהיבטי הרישום הפלילי. כמו כן, המשיכה הסנגוריה הצבאית לפעול לשיפור **תנאי הכליאה של החיילים**.

210. מטבע הדברים, הטיפול ברבות מהסוגיות שבהן עסקה הסנגוריה הצבאית לאחרונה, אינו מסתיים באבחה אחת. השינויים שאליהם חותרת הסנגוריה הצבאית אורכים זמן ונדרש מאמץ ממושך בקידומן. הסנגוריה הצבאית תמשיך לעסוק ביוזמות שונות, הן על מנת להביא לשינוי המצב הקיים והן על מנת לשמור על ההישגים שכבר הושגו.

211. הסנגוריה הצבאית מתעתדת להמשיך ולעסוק **בהכנסת כלי שיקום** והגברת השימוש בהם לתוך ההליך הפלילי, מתוך רצון להקנות לשיקולי השיקום את המשקל הראוי להם בהליכים הללו, אשר לרוב מערבים נאשמים צעירים. עוד תמשיך הסנגוריה ותפעל **לשינוי מדיניות הענישה הכללית בצבא**, בדגש על חשיבות עריכת **תסקיר המבחן**, לצד הרחבת השימוש באפיקי ענישה שונים ממאסר ממשתי, כדוגמת **"עבודות צבאיות"**.

212. הסנגוריה הצבאית תמשיך לפעול להכללת חיילים רבים ככל האפשר ב"**הסדרים מותנים**", ב"**הסדרי הקפאה**", וב**בית הדין המשלב**, תוך פניות לשינוי הקריטריונים להכנסה למערכים אלה ולהרחבתם.

213. הסנגוריה הצבאית תגביר את שיתוף הפעולה עם "מנטורים" ו"אחים בוגרים" אשר לוקחים תחת חסותם חיילים הנמצאים בהליך הפלילי תוך מתן תמיכה, סיוע ואוזן קשבת - וסיוע להם להשתקם ואף להשלים שירות צבאי מלא. הניסיון שהצטבר עד כה מלמד כי כלי זה יכול לחולל פלאות ולשנות מקצה לקצה את סיכויי השיקום.

214. במהלך שנת 2017 ושנת 2018 ביקשה הסנגוריה הצבאית להגביר את מתן הסיוע המשפטי ללוחמים ומפקדים ביחס לאירועים **אגב פעילות מבצעית וביטחוניית**. גם בשנת 2019 שמה לה הסנגוריה הצבאית נושא זה כמטרה מרכזית. הסנגוריה הצבאית תפעל לתת ייעוץ משפטי מיטבי וליווי מלא ללוחמים ביחס לאירועים מבצעיים ותשקיע את מירב משאביה ומאמציה בנושא זה.

215. בנוסף, תפעל הסנגוריה הצבאית **לצמצום הפגיעה בזכויות חיילים הנחקרים**, בין היתר, בנוגע לחיפוש נרחבים מדי, בשעות חקירה שאינן סבירות, בחקירות דורסניות ושאין הוגנות, בתיעוד לקוי של חקירות ועוד. הסנגוריה הצבאית תשים דגש ותשקיע משאבים בעניין זה, אשר נמצא בלב מטרותיה של הסנגוריה.

216. הסנגוריה הצבאית תמשיך לפעול **להפחתת הפגיעה בפרטיות הנגרמת כתוצאה מחיפוש במכשירים סלולאריים**. זאת, תוך ניסיון לצמצם את העילות בגינן מוצא צו חיפוש ולשנות את אופן החיפוש הגורף מדי.

217. לבסוף, הסנגוריה הצבאית תפעל להגביר את השירותיות ואת הנגישות שלה, על מנת שכל חייל הזקוק להגנה יוכל לקבל אותה בקלות המרבית.

218. הסנגורים הצבאיים מחפשים כל העת דרכים חדשות שבהן יוכלו להוסיף ולשפר את זכויות החיילים בהליך הפלילי ובכוונת הסנגוריה הצבאית להעמיק בסוגיות נוספות, שנועדו כולן להיטיב עם חשודים ונאשמים בהליכים אלו.

219. **גם בשנים הבאות תמשיך הסנגוריה הצבאית בייצוג חיילים בפלילים - במקצועיות, בנאמנות, במסירות, וביצירתיות, בעצמאות מלאה, ללא תלות וללא מורא. כן תמשיך הסנגוריה הצבאית בעשייתה הציבורית הענפה והמשמעותית לקידום זכויות החיילים.**

220. הסנגוריה הצבאית ערכה בתחילת שנת 2019 כנס מורשת של הסנגוריה הצבאית, לציון שבעים שנות פעילות סוערת והגנה ללא פשרות על חיילי צה"ל. הכנס קיבל את ברכת הפרקליט הצבאי הראשי, והשתתפו בו סנגורים בעבר ובהווה ומוזמנים נכבדים נוספים. בכנס ציינו צמתים מרכזיים בהם השפיעה הסנגוריה הצבאית באופן משמעותי והבענו הכרת תודה לאנשי הסנגוריה הצבאית לדורותיהם, על עשייתם ותרומתם.